

5

Revnakoğlu'nun İstanbul'u

İstanbul'un İ Tarihi

F A T İ H

Mustafa Koç

Revnakoğlu'nun İstanbul'u
İstanbul'un İç Tarihi, Fatih
Cilt 5

Fatih Belediyesi Kültür Yayınları no: 14

Yayıncı sertifika no: 49172

ISBN 978-605-70414-7-0 (5.Cilt)

ISBN 978-605-70414-1-8 (Takım)

1. Baskı, İstanbul, Kasım 2021.

Hazırlayan

Prof. Dr. Mustafa Koç
İstinye Üniversitesi

Yayın Koordinasyon

Abdullah Kargılı

Editör

Ubeydullah Kısacık

Kitap Tasarım

Abdüsselam Ferşatođlu

Grafik Uygulama

Onur Melih / *Fotografika Güzel Sanatlar*

Abdi Paşa sokağı 14^A Kısıklı Üsküdar İstanbul

fotografika.com.tr

Baskı

Seçil Ofset

100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 4. Cadde No:77 Bağcılar İstanbul

Tel: +90 212 629 06 15

www.secilofset.com

Sertifika no: 44903

Fatih Belediye Başkanlığı

Copyright © Her hakkı mahfuzdur.

Akşemsettin Mahallesi

Adnan Menderes Bulvarı (Vatan Caddesi)

No:54 Fatih İstanbul

Telefon: +90 (212) 453 1453

www.fatih.bel.tr

5

Revnakoğlu'nun İstanbul'u

İstanbul'un İç Tarihi

F A T İ H

Mustafa Koç

TAKDİM

“Bir şehri sevmek, bir hayatı, bir zamanı, bir dünyayı sevmektir.” der Ahmet Hamdi Tanpınar. İstanbul tarih sahnesinin tam orta yeridir. İstanbul’u, sadece büyük mimari anıtları ve doğal güzellikleriyle değil, tarihi ve onun ortaya çıkardığı estetiği, mimarisi, müziği ve edebiyatından oluşan bütünlüklü bir eser olarak anlamak gerekir.

Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Refik Halid Karay, Tahirü’l Mevlevi gibi Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan bir hayat yaşamış, kültür taşıyıcısı aydınlarımız, giderek yok olan bir medeniyetin temsilcileri olarak İstanbul’a bu gözle bakmış ve bizlere bu kıymetli eseri sevmeyi, korumayı öğretmeye çalışmışlardır.

Modern hayatın zaman ve mekânı ayırması, İstanbul’un pek çok değerini yok etmiş, şehre ait bütünlük ve aidiyet duygusu neredeyse kaybolmuştur. Eski İstanbul’a dair korunacak emanetler sadece mimari ve sanat eserleri değil, bu şehrin caddelerinde, sokaklarında yaşanan hayatın hatıralarıdır. Merhum Cemaleddin Server Revnakoğlu, bahsettiğimiz bu kültür terkiibini oluşturan bütün unsurları bir bir tanıyıp arşivlemeye gayret eden değerli bir kültür tarihçimizdir. Notlarında “İstanbul’un İç Tarihi” ifadesini kullanan Revnakoğlu, İstanbul’u anlatan diğer araştırmacılardan farklı olarak şehri birçok cephesiyle ele alır. Şehrin deruni tarafını, manevi yüzünü öne çıkarır.

Musikişinaslar, dergâhlar, kütüphaneler, büyük şahsiyetler, mezarlıklar, camiler, şairler, mektuplar, edebî notlar ve fotoğraflardan meydana gelen Revnakoğlu arşivi İstanbul’umuz için paha biçilemez bir hazinedir.

Merhum Revnakoğlu’nun notlarından yola çıkılarak hazırlanan 5 ciltlik bu muhteşem külliyatı kültür hayatımıza armağan etmekten iftihar ediyoruz.

Bu vesileyle kendisini rahmet ve şükranla anıyor, başta eseri yayına hazırlayan Prof. Dr. Mustafa Koç olmak üzere emeği geçen arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

M. Ergün Turan
Fatih Belediye Başkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM ► 2017

ON İKİNCİ GÜZERGÂH

Kaygusuz Baba Tekkesi ► 2023

Kaygusuz Baba Tekkesi ► 2023

Şeyh Hacı Mustafa Şevki Efendi ► 2025

Şeyh Kaygusuz Baba ► 2029

Saraç İshak Camii ve Tekkesi ► 2036

Saraç İshak Câmî'-i şerîfi Tekkesi Şeyhleri ► 2041

Arabacıbaşı Tekkesi - Düğümlü Baba Tekkesi ► 2052

Nazikî Tekkesi ► 2062

Nazikî yahut eski adıyla Mudanyalızâde Tekkesi ► 2062

Nazikî Tekkesi Şeyhleri ► 2068

Mısırlı İbrahim Efendi Tekkesi ► 2070

Erdebil Tekkesi ► 2071

Abdüselâm Tekkesi - Kovacı Tekkesi ► 2078

Mengene Tekkesi - Şah Ali Baba Tekkesi - Cünûnî Ali Efendi Tekkesi ► 2089

Çaylak Baba Tekkesi ► 2094

Yunus Baba Tekkesi ► 2100

Hacı Beşir Ağa Tekkesi ► 2102

Gümüşhaneli Tekkesi ► 2109

Safvetî Paşa Tekkesi ► 2112

Demirkapı Bedevî Tekkesi ► 2116

Yıldız Dede Tekkesi ► 2119

Kara Baba Tekkesi ► 2122

Çemberlitaş Şâzelî Tekkesi ► 2127

Soğukçeşme Rifâ'î Tekkesi - Şeyh Hulûsî Efendi Tekkesi ► 2128

Lala Hayreddin Camii - Acem Ağa Mescidi ► 2133

Başçuhadar Seyyid Ömer Ağa Çeşmesi ► 2135

Aydınoğlu Tekkesi ► 2136

Abdurrahman Şâmî - Sancaktar Dede Türbe ve Tekkesi ► 2152

Arasta Tekkesi - Şeyh Aziz Efendi Tekkesi ► 2155

İsmail Maşukî'nin Sultanahmet'te Makam Mezarı ve Üçler Mescidi ► 2161

Özbekler Tekkesi ► 2167

Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi ► 2172

Küçük Ayasofya Tekkesi ► 2175

Servili Baba ► 2178

İstanbul Kültür Okumaları

Revnakoğlu Notlarında İstanbul'da Erzurumlular ► 2180

ON ÜÇÜNCÜ GÜZERGÂH

Yedikule Uşşâkî Cuma Tekkesi ► 2189

Yedikule'de Uşşâkî Cuma Tekkesi ► 2190

Bedreddinzâdeler Tekkesi ► 2198

İmrahor Camii ve Tekkesi ► 2199

İstanbul Kültür Okumaları

Jöntürk Şeyhlerden Üsküdar Rifâ'î Asitanesi son şeyhi Hasan Hüsnü Ceyhun ► 2211

Hacı Hüseyin Ağa Camisi - Arapkuyusu Tekkesi ► 2218

Hacı Kadın Camii ve Tekkesi ► 2220

Üçgözlü Şeyh Mehmed Efendi Haziresi ► 2223

Ağaçkakan Tekkesi ► 2224

İstanbul Kültür Okumaları

Revnakoğlu dosyalarında kuyu bileziği kitabeleri ► 2240

Hacı Evhadüddin Camii ► 2242

İstanbul Kültür Okumaları

Yahya Kemal Beyatlı ve şeyhi Şeyh Sadeddin Efendi ► 2247

Küçük Efendi Cami ve Tekkesi - Feyziye Tekkesi ► 2257

İskender Çelebi Camii ve Tekkesi - Atâ Efendi Tekkesi ► 2265

Uyku Dede Türbesi ► 2269

Kasım Çelebi Camii - Çayır Tekkesi ► 2270

İstanbul Kültür Okumaları

Hayvancıklar, Şeyhler ► 2273

ON DÖRDÜNCÜ GÜZERGÂH

Bâlâ Tekkesi ▶ 2279

İstanbul Kültür Okumaları

İstanbul'da Tezveren Dede Mezarları ▶ 2295

Peyk Dede Tekkesi ▶ 2301

Sadullah Çavuş Camii - Karagöz Tekkesi ▶ 2305

Emirler Çeşmesi ▶ 2312

Emirler Tekkesi ▶ 2314

Seyyid Seyfullah Efendi Tekkesi (Emirler Tekkesi) ▶ 2315

Körükçü Tekkesi (Şeyh İsmail Ali Efendi Zaviyesi - Körükçüzâde Tekkesi) ▶ 2319

Vanî Ahmed Efendi Tekkesi - Bağdatlı'nın Tekkesi ▶ 2322

Zihgîrci Camii - Alyanak Tekkesi ▶ 2324

İstanbul Kültür Okumaları

Kıbrıslı Hoca Mehmed Zeki Efendi ▶ 2329

ON BEŞİNCİ GÜZERGÂH

Bayrakdar Mehmed Dede Zaviyesi – Alemdar Zaviyesi ▶ 2333

Cığerci Baba Tekkesi ▶ 2336

Kılıççı Tekkesi ▶ 2339

Matrak Tekkesi – Hasan Kudsî Tekkesi (Çivizade Tekkesi) ▶ 2347

Mimar Acem Camii ve Tekkesi ▶ 2350

Gavsi Tekkesi - Numan Efendi Zaviyesi ▶ 2359

Aydın Kethüda Camii - Kurşunlu Tekkesi ▶ 2363

Halil Efendi Türbesi ▶ 2364

Kelâmî Tekkesi ▶ 2365

Gizli Evliya ▶ 2373

Dizin ▶ 2375

Düzeltilme notları ▶ 2498

Revnakoğlu'nun İstanbul'u

ON İKİNCİ GÜZERGÂH

Sur içi yakın zamanlara kadar Fatih ve Eminönü olarak iki ilçeye taksim edilmişti. Çalışmamızda şimdi tamamı Fatih ilçesine dahil olan Eminönü'nün merkezinde yer alan mekânlar, daha ziyade Sultanahmet ve Sultanahmet'in kademe kademe etrafında bulunmakta olup diğer güzergâhlardan farklı olarak bir sırayla düzenlenmemiştir. Eserler arasında mekânca uzaklık bunun en mühim sebebidir. Sultanahmet'ten...

Güzergah üzerindeki mekanları, başlıkların altında verilen Mahalle, ada ve parsel bilgilerini Fatih Belediyesi coğrafi bilgi sistemleri web sayfasında ilgili bölüme girerek harita üzerindeki yerini tespit edebilirsiniz.
<https://gis.fatih.bel.tr/webgis/>

Kaygusuz Baba Tekkesi

Divanyolu Caddesi'nden Ayasofya'ya doğru giderken Firuz Ağa Camii'nden hemen sonra sola Ticarethane Sokağı'na, bu sokaktan da sağa İncili Çavuş Sokağı'na giriyoruz. Sokağın solunda 5 numaralı yapı, Kaygusuz Baba Tekkesi'dir. (Alemdar Mahallesi, 38 ada, 9 parsel)

Umumî adı olan “Kaygusuz Baba Tekkesi” dışında şeyhlerinden Saatçi Hacı Hasan Rıza Efendi'den dolayı “Saatçi Tekkesi” de denilmiştir. İlk şeyhi bir nalbant ustası olan Hacı Kaygusuz İbrahim Baba'ydı, kendisi Akkavukzâde Bolevî Şeyh Ömer Vasfî Efendi'nin halifesiydi; yaşı 105'i geçmiş olduğu hâlde 12 Zilkade 1289 (11 Ocak 1873) perşembe günü vefat etmişti. Tekkesi dört oda harem tarafında, dört oda da selâmlık cihetinde olmak üzere sekiz odalıydı. Harem kısmında iki sofası vardı; tevhîdhanesi de bir mahalle mescidi büyüklüğünde, mihraplı ve kubbeliydi. Revnakoğlu bu tesbitleri yaptığında tekke harap ve metruk bir hâldeydi.

Hakikatte Kaygusuz Baba Tekkesi'nin bugünkü yeri, ilk yeri değildi. Eskiden mahalle olan şimdiki Sultanahmet Camii ile Ayasofya arasında, Sultan Ahmed'in türbesi karşısında bulunan Karslıoğlu Mehmed Ağa'nın hanının bir odasında tekkesini uyandıran Kaygusuz İbrahim Baba, halifesi Mustafa Şevki Efendi tarafından tekkeye bağışlanan paralarla alınmış olan bugünkü tekkeye H.1272'de taşındı. Zamanla tekke genişletilmiş, Mustafa Şevki Efendi'nin şeyhliği döneminde de II. Abdülhamid tarafından tamir ettirilmiş ve ihya edilmiştir (85:24,26,28):

Kaygusuz Baba Tekkesi

Sultanahmet civarında, eski Firuz Ağa Mahallesi'nde (yeni adı Alemdar Mahallesi'dir), eski Toprak Sokağı'nda, yeni İncili Çavuş'ta. Kâdiriyye'nin Müftü Baba kolundandır.

Müftü Baba, Hazret-i Gavs'in evlâtlarından Şihabeddin Sühreverdî koluna mensuptur. Asıl adı Şeyh Mustafa Fedâi olan Müftü Baba, Kalecik müftüsüdür. Kâdirî evrâdına istigfâr ve “İnnâ enzelnâhu” sûre-i şerifesini ilâve etmiştir; evrâda başlarken fâtiha-i şerifeden önce okunur. Müftü Baba 27 Cemaziyelevvel 1206 (12 Ocak 1792) tarihinde göçmüş, Haseki'de postnişin bulunduğu Bayram Paşa Tekkesi'ne sığınmıştır. Kitabesi manzumdur. Kabri türbenin sağında ve parmaklık içindedir.

Pazar günleri Kâdirî ayını, icra edilen bu tekke 1280 tarihlerinde Şeyh Kaygusuz İbrahim Babaefendi tarafından uyandırılmıştır. Kendisi Küçük Ayasofya Câmi'-i şerifi haziresinde yatan Kâdiriyye şeyhlerinden Ömer Vasfî Efendi'nin halifesidir.

Münzevî Şeyh Ömer Vasfi Efendi, Yûsuf-ı Sâni Efendi halifelerindendir, o da “Müftü Baba” dedikleri kendi babası Şeyh Mustafa Fedâi Efendi’den müstahleftir. Şeyh Ömer Vasfi Efendi’nin mezar taşı yoktur.

Tekkenin ilk şeyhi bulunan Kaygusuz İbrahim Baba, Sultan Ahmet Câmî’-i şerifinde Kâdirî usulü icra etmiş ve H.1289 (M.1872-73) tarihinde göçerek Üsküdar Karacaahmet duvar dibinde polis karakolunun yanında demir parmaklık içine sırlanmıştır. Bugün de herkes tarafından ziyaret olunan üstü açık mükemmel türbesi vardır.

Sultan Ahmet Câmî’-i şerifinin temel atma merasiminde dua eden Hazret-i Hüdâi bir cuma gününe rastlayan açış gününde de ilk hutbeyi okumuş, Topthane’de Kâdirîhane’de yatan İsmail Rumî de namazdan sonra Kâdirî ayini icra etmiştir. Kaygusuz Baba, irtihaline kadar bu sünneti cuma günleri ikindiden sonra devam ettiriyordu.

Kaygusuz Baba’nın halifeleri sırasıyla şu isimlerdi (85:32):

Lüleci Şeyh Mehmed Efendi, Hacı Abdullah Efendi, İmam Sabri Efendi (Fındıklı İmamı), Hacı Mustafa Şevki Efendi (Hattat, şair, müelliftir. Kaygusuz Baba Tekkesi’nin dördüncü şeyhi olup iki haccı vardır), Kavarnalı Ali Efendi, Göynüklü Hacı Mehmed Efendi, Buharalı Şeyh Hacı Mehmed Efendi (Lüleçiler kethüdası; Tophaneli meşhur “Babalık” denilen zat), Babıali kavaslarından Osman Efendi, Tosyalı Şeyh Mehmed Mürûr Efendi (“Sebilci” adıyla maruf olup bir adı da “Hacı Mehmed Sürurî”dir, Fındıklı imamından sonra Kaygusuz Tekkesi’nde şeyhliği vardır; Zeyrek - Çivizade Câmî’-i şerifinde Kâdirîyye’den meşihat koymuştur), Ankaralı Hacı Ahmed Efendi (Musluoğulları denilen bir ailedendir. Memleketinde bir karyede tekke uyandırmış ve orada Kâdirî usulü icra etmiştir, vefatı 1303 tarihindedir.)

Not düşelim, Hüseyin Vassâf, *Sefîne*’sinde 11 Ocak 1873’te vefat eden Kaygusuz İbrahim Baba’nın Karacaahmet Mezarlığı’ndaki kitabesini şöyle tesbit eder:

“Tarîkat-ı aliyeye-i Kâdirîyye meşâyih-i izâmından, mürşid-i agâh, el-mücâhid fî sebîlillâh, hâdimü’l-fukarâi ve’l-mesâkin, bende-i âl-i abâ, merhûm ve magfur el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihî’l-gafûr es-Seyyid el-Hâc eş-Şeyh Kaygusuz İbrahim Baba-yı Bolevî b. eş-Şeyh Ömer el-Vasfî Akkavukzâde rûh-ı şerîfleriyiçün rızâen lillâhi el-fâtiha. 12 Zilkade 1289 (11 Ocak 1873) yevm-i pençşenbe.”

Kaygusuz Baba’dan sonra sırasıyla halifeleri Ali Babaefendi, Süleyman Sabri Efendi ve Sebilci Mehmed Mesud Sürurî Efendi ve Mustafa Şevki Efendi posta geçtiler. Revnakoğlu kısa kısa bu şeyleri zikreder (85:24,28):

Şeyh Ali Babaefendi, Kaygusuz Baba’dan sonra posta geçmiş, üç ay kadar bulunduktan sonra Boğaz’da boğularak vefat etmiştir. Bu zattan sonra Fındıklı imamı Süleyman Sabri Efendi şeyhlik makamına geldi. Bu zatın H.1298

yılında vefatıyla yine Kaygusuz Baba halifelerinden Sebilci Mehmed Mesud Sürurî Efendi posta geçti; daima tâc-ı şerifle geçen Şeyh Mehmed Mesud Sürurî Efendi merhum, fuzalâdan ve ehl-i hâl insanlardan Şeyh Hafız Abdülhay Efendi merhumun babasıdır.

Revnakoğlu, tekkenin postuna oturan halifeleri dışında Kaygusuz Baba’nın bir başka halifesinden bahseder (85:13): “Kaygusuz Baba’nın bir halifesi de mecâzibden Hulûsî Baba’dır. Kaygusuz Baba’nın çok eski dervişlerinden olup kendisinin irşadına nail olmuştur. Beyazıt ve Aksaray taraflarında çokça görülen ve teberrük olunur âşık, kâmil bir zat imiş.”

Tekkenin en şöhretli şeyhi her hâlde Mustafa Şevki Efendi’ydi. Revnakoğlu, kendi derledikleri ve Hüseyin Vassâf’tan topladıklarıyla Mustafa Şevki’nin biyografisini yazar (85:50-54):

Şeyh Hacı Mustafa Şevki Efendi

H.1248 yılında Üsküdar’da Salacak’ta doğdu. Rûsumât memurlarından İbrahim Efendi’nin oğludur. Valideleri Âmine Hanım’dır. Eyüp’ün karşısında Karaağaç’ta Bektaşîyye şeyhlerinden Hasib Baba’nın da damadıdır. Nesep silsilesi annesi cihetinden Hazret-i Gavsü’l-A’zam’a varmaktadır. Tanınmış Arap âlimlerinden Tunuslu Hacı Mustafa Efendi de kendisinin eniştesidir ki Mustafa Şevki’nin çocukluğunda sağlam bir tahsil yapmasına sebep olan zattır.

En önce Şehremini’nde Kâdirîyye’den Remlî Tekkesi postnişini Şeyh Edhem Efendi’ye intisap etmiş, iki üç sene kadar terbiyesinde kaldıktan sonra H.1262’de Sultanahmet’te o zaman Millet Bahçesi denilen, şimdi Sultanahmet Parkı’nın cadde önündeki birinci bölümünün yerinde evvelce bulunan Karslıoğlu Mehmed Ağa’nın küçük hanının üstündeki bir odada oturmakta bulunan Kâdirîyye şeyhlerinden Hacı İbrahim Kaygusuz Baba’nın yeniden seyr ü sülûku altına girerek 1268’de istihlâf olunmuş ve Sultanahmet’te Aya-sofya’da tekkesi olan Mısırlı İbrahim Efendi tarafından da iclâsı yapılmıştır.

Hacı Hüseyin Vassâf merhum 16 Cemaziyelevvel 1339 tarihinde Şeyh Hacı Mustafa Efendi için yazdığı *Risâle-i Şevkiyye*’de diyor ki “Mustafa Şevki Efendi, Kumkapı Nişancısı’nda mukim olmakla sabahları, akşamları şeyhinin hizmetinde senelerce pek fedakârane bir surette bulunup enfâs-ı kudsiyesine

Kaygusuz Baba Tekkesi, restorasyondan önce (Yağız Gönüler’den)

Şeyh Hacı Mustafa Şevki Efendi (85:2)

mazhar oldu. Bunun hasıl ettiği zevkiyatı *Hadâiku'l-Envâr* nam eser-i âlilerinde mürşid-i mükerrerlerinin tercüme-i hâli bahsinde uzun uzadıya tafsil buyurmaktadırlar.”

12 Zilkade 1289 tarihinde rehber-i hakikatleri olan Kaygusuz Baba'nın âlem-i cemâle intikallerinden sonra irşat makamına Fındıklı imamı Süleyman Sabri Efendi, ondan sonra da Sebirci Mehmed Mesud Sürurî Efendi, bu zatın irtihaliyle de Şeyh Hacı Mustafa Şevki Efendi 1302 Cumadelahiresi içinde postnişin oldu. Sultanahmet'te Toprak Sokağı'nda olan bu tekke tam 34 yıl şeyhlik etmiştir.

1298 ve 1321 yıllarında iki defa da hacc etmiş bulunan Şeyh Hacı Mustafa Şevki Efendi 1260 tarihinde Bâb-ı Seraskerî nizamiye muhasebesine intisap eylemiş, 58 yıl hizmetten sonra mümeyyiz olarak emekliye ayrılmış ve 1338 Rebiülahirinde bir cumartesi günü hastalanıp 14 Rebiülahir salı gecesi canını cananına tevdi eylemiştir. İrtihallerinde 90 yaşındaydı.

İntikallerine daha önceden “Âh Şeyh Şevki Baba” tarihini tertipleyip ve hesabını da yapıp divanının bir köşesine yazmış olduğunu görüyoruz ki göçüş yılı olan 1338 yılını tam olarak göstermektedir.

Yine Vassâf Bey diyor ki “İrtihallerinden evvel levâzım-ı techiziyye ve tekfîniyyesini ihzar ile beraber cenazelerinin bilâ-debdebe kaldırılmasını ve Karaağaç'ta (Haliç'in) kayınpederlerinin dergâhında daha evvelce ihzar ettikleri lahde defnini vasiyet buyurmuşlar, hatta mahsûsen tabuta konulacak tâç ve destarı irâe buyurmuşlardır.

Naş-ı şeriflerini Şehremini'de İnadiye Tekkesi şeyhi tarîk-i Sa'diyye'den Şeyh Akif Efendi, dergâhın tevhidhanesinde gasl edip namazlarını Yeni Câmi'-i şerifinde ba'de'l-edâ vasiyetleri mucibince hareket olunmuştur.

İrtihallerinden birkaç sene mukaddem hastalıklarından telâş eden efrâd-ı âilesine 90 yaşına kadar muammer olacaklarını söylemek suretiyle izhâr-ı kerâmet buyurmuşlardır ve filhakika Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine ilhamı gibi vaki olmuştur.

Uzunca boylu, buğday benizli, nahif, beyaz ve geniş sakallı, nûrâniyyü'l-vech bir zât-ı âli-kadr idi.

Ît'âmı, ikramı, mübâhase-i tarikat u hakikati sever, âdâb-ı şeriata riayet ederdi. Güzel kemer işler, arakiyelere gül tabir olunan alâmet-i tarikatı imal ile zevk-yâb olurlardı.

Dergâh-ı şeriflerinde on iki tarikin tâçlarının küçük bir modelini bizzat tertip ve imal ile gösterdikleri zarâfet-i sanat eylevm herkesin mazhar-ı takdiri olagelmektedir.”

Şeyh Hacı Mustafa Şevki Efendi'nin eserleri (85:35-46):

Hadâiku'l-Envâr Fî Kelâmi'l-Kibâr: 834 sayfadan ibaret iki büyük cilttir. Birinci cilt 435 sayfadır, 177 kişiden bahseder, sin harfine kadardır; ikinci cilt 409 sayfadır, 196 esâmîyi ihtiva eder. Çehâryâr'ın, İmâmeyn'in, pîrânın, meşâyihin ve bazı meşhur kadınların hece harfleri sırasıyla hâl tercümeleriyle meslek değerlerinden ve manevî şahsiyetlerinden, menkıbelerinden muhtasar-müfîd olarak bahseden bir eserdir. Bir adı da *Tabakât-ı Evliyâ-i Pürvefâ*'dır. Kendi güzel rikasıyla yazılmıştır ve basılmamıştır.

Mukaddimesinin sonunda şöyle bir beyit var: “İsteyenler mihnet-i dünyâ vü ukbâdan necât - Bu kitâba eylesin tevcih-i çeşm-i iltifât”

Dîvân-ı Şevki: 2 Muharrem 1320'de yazılması biten divanın pek kısa olan mukaddimesi şöyledir “Bu fakîr-i müstemend Derviş Şevki-i derd-mend şair değilim, çünkü öteden beri sanâyi'-i şî'ri talime vakit bulamadım, ancak zamân-ı şeyhûhat-ı nâtüvânîde kuvâya ve kuvve-i müdrike vü basara zaaf târi olmağın hücre-i fakîrânemde bazı ezvâk ve hâlâtta zuhur eden hatırayı müsvedde olarak bu mücellede kaydeyletim. Ehl-i kemâl mütalaa esnasında lafzında ve vezninde olan kusuru tashih buyurmaları eltâf-ı keremlerine ihale kılınmıştır ve minallâhi't-tevfik.”

Kitap 183 sayfadır. *Divan*'ın 139. sayfasından:

*Ol şehenşâh-ı Bathâ'ya yüziüm sürmek diler gönliüm
Girip ol ravza-i pâke gözüm görmek diler gönliüm*

*Amân ey Fahr-i âlem dil-i mahzûnumu şâd et
Huzûr-ı ravzana varıp amân demek diler gönliüm*

*Sana malûmdur ahvâlim seni ister dil ü cânım
Yetiş ey derde dermânım sana ermek diler gönliüm*

*Gerçi pîr ü zaif oldum velî aşkınla zindeyim
Meşâkk-ı sefere kâil olup gitmek diler gönliüm*

*Bu Şevki-i günehkârın varıp Medîne şehrine
Girip bâb-ı selâmundan selâm vermek diler gönliüm*

139. sayfada “Diler gönliüm” redifli ilticanın üst yanında şöyle denilmektedir: “İşbu recâ-nâmenin tahririnden altı ay sonra lutf-ı Yezdân ve inâyet-i Fahr-i cihân ile o mahall-i mübârekeye gidilip huzûr-ı seniyye-i Muhammediyye bâ-niyâz-nâme ifâde-i hâl ve ravza-i mutahhareye yüzler sürülmüştür. el-Hamdü lillâhi sümme el-hamdü lillâhi sümme el-hamdü lillâhi. Sene 1321.”

Minhâcü'l-Meveddet: Kastalânî'nin *Mevâhib-i Ledünniye*'sinden alınarak diğer mühim kaynaklardan da ilâveler yapılmıştır. Üç fasla taksim olunmuştur:

Birinci fasıl Allah sevgisi, peygamber sevgisi ve sünnet-i seniyyeye uymak üzerinedir.

İkinci fasıl Hazret-i Peygamber'e salât ve selâm eylemenin fazileti hakkındadır.

Üçüncü fasıl hânedân-ı risâlete ve ashâb-ı kirâma ve zürriyetlerine sevgi ve bağlılığı anlatır. 158 sayfadır, 1315'te yazılmıştır.

Selâmü'l-İcâzet: Birinci sayfada kendisi "Tarikat-i aliyye-i Kâdiriyye usulü vech ile mücâz olacak hulefâ, rehber vasıtasıyla getirilirken kıraat olunacak âyât-ı kerîme ve ehâdis-i nebeviyye ile kelîmât-ı pîr-i destgîr olup taraf-ı fakîrânemizden tertip ve tahrir kılınmıştır.." diyor, "Bu hususa dair daha mufassal ayrıca bir risale yazılmış" olduğunu da ilâve etmektedir. 3 sayfadır, tarih konulmamıştır.

Risâle-i Hasâis-nâme: "İhvân-ı tarikatın isticlâb-ı daavât-ı hayriyyesine nailiyet fikr-i dâyesiyle besmele-i şerifenin ve esmâ-i hüsnâ-ı ilâhiyyenin ve daha bazı havâss-ı Kur'ân-ı mübînin fezâil-i celile ve hâssiyyet ve fevâid ve havâssının bir yere cem'ine sarf-ı sa'y ve ihtimam edilerek namına *Hasâis-nâme* tesmiye olunarak üç fasıl üzere tertip kılındı." 78 sayfadır, 1315'te yazılmıştır. 24 sayfadan ibaret üçüncü fasıl Nâd-ı Ali'nin hâssiyyetini ihtiva etmektedir.

Risâle-i Kesb ü Tevekkül: "Zamanımız meşâyih ve dervîşânı ile olunan sohbet ve muhabbet esnasında ehl-i tarîk olan eizze ve müridânın bir sa'y ve kesbde bulunanları mı yoksa bâb-ı tevekkülde olanları mı efdaldır gibi vaki olan sual üzerine o mebhaste bir muhtasar risalenin tahriri vadedilmiş olduğundan müstâinen billah kütüb-i mu'tebereden iktibas ile işbu risale tahrir ve tastîr kılındı." 13 sayfadır, 1317 Rebiülevvelinin 6. günü bitmiştir.

Risâle-i Muhtasar: Nefisle mücadele ve nefsin terbiyesine aittir: "İhvâna yadigâr olmak üzere" yazılmıştır. 3 sayfadır, 1318 Rebiülevvelinin 12. günü bitmiştir.

Risâle-i Yâdigâr-ı İhvân: Seyr ü sülûka dairidir. 7 sayfadır, 22 Rebiülahir 1318 tarihinde yazılması sona ermiştir.

Selâm-nâme-i Makbûlü'l-Hazarâtü'l-Kudsiyye: Hazret-i Hüdâî'nin yevm-i âşûrâ hakkında bir hutbesiyle tahrir kılınan manzum risalesidir. Hazret-i Peygamber'e, İmam Ali'ye ve on iki imama mahsus selâm-nâmeleri muhtevi olup 10 sayfadan ibarettir, yazılması da 2 Muharrem 1320'de nihayet bulmuştur.

Kitâb-ı Beyyînât-ı Zikr: "Tefâsîr-i şeriflerden zikir ve tevhidin efdal-i ibadât olduğuna dair manzûr-ı fakîrânem olan âyât-ı celilenin bir yere cem' olunmasını ve bu mebhaste şeref-sudûr buyurulan bazı ehâdis-i nebeviyyenin dahi derc ve ilâve edilmesini eizz-i ihvânımızdan bazıları arzu ve istirham eylemeleri üzerine müstâinen billah ve bi-himmat-i evliyâullah eylevm eyâdi-i nâsta mütedavil ve meşhur olan Türkçe *Tefsîr-i Tibyân* ve *Tefsîr-i Kevâkib*'den zikir

hakkında nazil olan âyât-ı celile ve ehâdis-i nebeviyye işbu kitaba tastîr ve tefsirde bir harf ilâve olunmaksızın aynen tahrir kılındı." 21 sayfadır, 1314'te yazılmıştır.

Şerh-i Kasâid-i Hazret-i Mısrî yahut *Nutk-ı Mısrî:* 7 sayfadır, 1317'de yazılmıştır.

Bazı Ma'lûmât-ı Lâzime: Kabe ve Kabe örtüsü hakkındadır. 4 sayfa olup tarihi konulmamıştır.

Dürretü'l-Evsâf: Pîrânın ve meşâyihin evsâf ve kemâlâtı hakkında yazılmış olan bu eser bulunmamıştır.

Risâle-i Sultânân: Dersaadet'te Koca Mustafa Paşa avlusunda defîn-i hâk-i ıtrnâk olan Hazret-i İmam Hüseyin aleyhisselâm efendimizin duhter-i pâklerinin Dersaadet'e ne vech ile teşrif buyurdıklarının tahkikatına dairdir. Kendisi diyor ki "Eâzım-ı ulemâ-i İslâm'dan te'lifât-ı kesiresiyle meşhur ve mütearif olan İmam Suyûtî (ö: H. 911) aleyhi rahmetü'l-Kayyûm hazretlerinin Dersaadet'te vaki Koca Mustafa Paşa Câmi'-i şerifinin izdiyâd-ı şeref ü zînetine ve orada defîn-i hâk-i ıtrnâk olan sultânân efendilerimizin ulüvv-i menziletlerine dair Arabiyyü'l-ibâre tahrir buyurmuş oldukları *Keşfü'z-Zumme Min Hâzihi'l-Ümme* nam kitâb-ı latîfin haşiyesinde, 1095 sene-i hicriyyesinde Şeyh Mehmed el-Fenâî el-Halvetî kuddise sırruhu tarafından lisân-ı Türkî üzere nazmen tercüme olunmuş ise de muahharen mübtedî kalemiyle birçok hatalara uğramış olduğundan mealinde istinbat olunabilen mevâdd-ı mu'tenâ mümkün mertebe nesren tahrir kılındı." Orta boyda 7 sayfadan ibaret bulunan bu değerli risale 1319'da yazılmıştır.

Revnakoğlu, Mustafa Şevki Efendi'nin şimdi elimizde bulunmayan *Hadâiku'l-Envâr Fî Kelâmi'l-Kibâr* adlı eserinden (c.2, s.49-142) Mustafa Şevki'nin ağzından, tekkenin tarihini, Kaygusuz İbrahim Baba ve Mustafa Şevki'nin biyografisini içeren kısmı iktibas eder (85:13-19):

Şeyh Kaygusuz Baba

Nâil-i cezbe-i aşk-ı Hudâ Şeyh Kaygusuz İbrahim Baba b. Hasan b. Hacı İbrahim Efendi kuddise sırruhu Anadolu'da Bolu sancağında Akkavukzâde denemekle arîf bir zât-ı sûtûde-sıfâtın mahdumu olup hâl-i sabâvetinde "el-Kâsibü habîbullâh" misdakınca berây-ı ticâret Dersaadet'e gelip Ayasofya-i Kebîr civarında esnaftan bir kimsenin dükkânında icrâ-yı san'at ve hem de vakit buldukça Kur'ân-ı kerîmi talime ve ulûm-ı lâzimeyi tahsile sa'y ve ikdam ederler.

Bu hâl üzerine bir vakit mürûrundan sonra mücerred rehberî-i tevfik-i subhânî ve imdâd-ı rûhâniyyet-i Cenâb-ı Peygamberî ile derûnu âteş-i muhabbetullah ile sûzân ve aşk u şevk-i Muhammed ile büryân olduğundan sâdât-ı

sûfiyyeden bir mürşid-i kâmil araştırmakta iken tarikat-ı aliyye-i Kâdiriyye'den Bayram Paşa Dergâhı haziresinde medfen-i müteberrikleri elyevm ziyâretgâh-ı enâm olan müftî-i râh-ı Hâdî eş-Şeyh Mustafa Fedâî kuddise sır-ruhu'l-celî hazretlerinin hulefâ-i hulefâsından olup Küçük Ayasofya civarında kâin hanesinde münzevî şeyh-i âgâh, fânî-i fenâ fillâh eş-Şeyh Ömer Vasfî kuddise sırruhuya iradet getirip hayli müddet hizmet-i reşâdetlerinde mücâhedât-ı tâmme ve riyâzât-ı kâmile üzere bulunup tezkiye-i nefse ve tasfiye-i kalbe muvaffik ve envâr-ı feyzle muhakkık ve ârif-i pîr-perver olmalarıyla mürşitleri tarafından izin ve icazetle mücâz olduktan sonra hacc-ı şerîfe azimet ve ziyâret-i ravza-i mutahhare ve tavâf-ı beyt-i muazzama edip o mübarekelerde pek çok meşâyih-i kibâr ile de sohbet ve enfâs-ı kudsiyyelerinden iktibâs-ı füyûzât eyleyip ba'de'l-hacc Dersaadet'e teşrif ve o vakit şeyhleri azm-i ukbâ eylemiş olduğundan kendileri Sultan Ahmed Han aleyhi rahmetü ve'l-gufrân türbe-i şerîfeleri karşısında vaki Karslıoğlu Mehmed Ağa nam kimsenin mutasarrıf olduğu sagîr hanın (sonradan Millet Bahçesi olmuştur) bir küçük hücrelerini icar ile orada sakın olup derûn u birûnunu suver-i mâsivâdan külliyyen tahliye ve tathîr ve cezebât-ı ilâhiyye ile tenvir ve ibâdet-i rabbâniyye ve tâat-i samedâniyye ve mücâhedât-ı mütevâliyye hasr-i vücûd ile sâlik-i râh-ı Hudâ olan mürîd-i saâdet-pîrâları terbiye ve irşadına meşgul oldukları esnada, bu âciz ve fakir yani muharrirü'l-kitâb eş-Şeyh el-Hâc Mustafa Şevkî-i pür-taksîr 1262 tarihinde aziz-i müşârünileyhe intisap eyledim. Birkaç mâh sonra lutf u keremlerinden hizmet-i reşâdetlerinde kadîm bulunmaktığımı emir buyurdular. Peder ve mâderimin izinleriyle geceleri de hücre-i feyz-penâhlarında kalıp me'lûf-ı reşâdetleri olan riyâzât ve mücâhedâta fakîri dahi alıştırap refik edindiler.

Bu hâl üzere 6 sene mürûrunda 22 yaşında olduğum hâlde 1268 senesi evâhirinde hücre-i reşâdetlerinde birkaç hulefâ ve ahass-ı mürîdânı mahzarında tarikat-ı aliyyenin de'b-i dîrîni ve âdâb-ı kadîmi üzere icaze ve tâc-ı şerîf ve post nevinden murat eylediklerini ita ve ilbâs ile duâ-yı hilâfet buyurdular.

Azîz-i müşârünileyh sıdk ve istikametle müzeyyen, muhallâ ve envâr-ı füyûzât-ı celîle-i rabbâniyye ile münevver ve mücellâ ve ma'den-i sadâkat, mazinne-i kerâmet ve muhibb-i hânedân-ı ehl-i beytten olup te'sîr-i enfâs-ı müteberrikesi meşhûr-ı sığâr u kibâr idi. Cuma günleri ba'de's-salât-ı asr Sultan Ahmed Han Câmî'-i şerîfinde Kâdirihane tarafından vekâleten hazır bulunan ihvânla cehren zikir ve tevhîd ederlerdi.

Kendilerinin Dersaadet ve taşrada agniyâ ve küberâ ve fukarâdan birkaç bin mürîd ve hulefâsı bulunduğu hâlde kendilerine bir hane veya bir hankah ahz ve inşasını arzu buyurmazlardı. Hatta fakir hizmet-i reşâdetlerinde bulunduğum esnada postları altına bırakılan nüzûrâtı alıp hıfz eder ve hane iştirâsına kifayet eder dereceye baliğ oldukça ileri gelen ihvânımızla münasip bir hane taharrisine ve kendilerinden istizana ibtidar eylediğimde:

- Oğlum, bu küçük hücre ki altı beygirler ahırındır, mahall-i mücâhededir. Burada nail olduğumuz envâr-ı tecellî-i subhâniyye ve vâridât-ı rabbâniyye öyle büyük evlerde ve gavâil-i kesire içinde kayıp ve zail olması melhûzdur. Bizim şu hâlimiz hoştur. Birkaç günlük misafirhanede başımızı gâile-i azimeye duçar etmeyelim... gibi ifşası gayri caiz daha birçok nasâyih-i müessire-i hafiyeye irad edip teraküm eden 29 bin küsur kuruş kadar bir mebâliği ihvânımızdan med-yûn bulunan İbrahim ve Taceddin Efendilere bahş ve ita ile fakire de hitaben:

- Oğlum, elhamdülillah şu bâr-ı girândan Cenâb-ı Hak bizi muhafaza eyledi buyurmuşlardır.

Badehu birkaç sene sonra yani 1275 tarihinde bâ-takdir-i Hudâ-yı müteâl yine 15 bin kuruş kadar nüzûrât teraküm eylediğini ihvân-ı vefâdârlarımıza ifade ve beyan eylediğimde hemen o gün o miktar mebâliğ dahi ianeten tedârük olunup kendilerinin zâhiren haberleri olmaksızın elyevm Sultanahmet'te Firuz Ağa Mahallesi'nde kâin nâm-ı reşâdet-penâhilerine mensup dergâh-ı feyz-iktinâhun harem cihetini 30 bin kuruşa iştira ve bir cuma günü azizimle beraber cuma namazında iken hücre-i reşâdetlerindeki eşya ve levha misilliler hâne-i mezkûra nakl ve daha icap eden levâzımât-ı beytiyye ihvânlar tarafından ahz ve tedarik edilerek ba'de's-salâti'l-cuma alınan haneye teşrif-i kudûmları cümlemiz tarafından rica ve niyaz olunmasıyla çaresiz hâne-i mezkûru teşrif ederek sakın oldular... Ve cuma ve pazartesi geceleri evrâd ve ezkâr tilâvetine bed' ve mübaşeret eylediler.

Badehu ittisalindeki iki küçük hane dahi alınıp semahane ile iki selâmlık hücre-i ilâve ve inşâ ve muâmele-i istibdâliyyesi bi'l-icrâ 1280 tarihinde tanzim olunan vakfiyesi mucebince hâne-i mezkûreyne zaviyeye tahvil eyledi...

Azîz-i müşârün ileyh muhibb-i ulemâ ve etkîyâ ve bir takvâ-nihâd, âbid ü zâhid-i pâk-i'tikâd bir zât-ı azîzü'l-vücûd ve belki zamanında misli nâ-mevcûd kibâr-ı evliyâullâhtandı. Kerâmât-ı âliye ve küşûfât-ı sâmiyesi bî-nihâyettir, cümlesi yazılmak lâzım gelse ayrıca bir mücelled olacağından tayıp olundu.

Ancak tamam 65 sene beş vakit namazı bilâ-terk Sultan Ahmet Câmî'-i şerîfinde cemaatle eda edip ve mutlak her beher gece nısfu'l-leyde kalkıp zikir ve taatle sabahlamak mu'tâd-ı reşâdetleri ve âl-i beyt-i Resûlullah'a olan muhabbet-i kâmilesinden naşi her sene Muharrem'in ibtidâsından onuncu günü akşamına kadar dahilî ve haricî hiçbir ferd ile aslâ ve kat'a dünya kelâmı etmeyip gündüzleri sâim ve iftarda cüz'î nân ve çorba ekl ederek yine sâim olurlar idi. Bu kadar istikamet ve diyanet ise nadirattan değil midir? Zâhirde ümmilik ile maruf iken bir mertebe müessirü'l-kelâm ve esrâr-ı tevhîdde bir derece mu'ciz-nizâm idi ki kelimât-ı bedîasından tâlibîn ve müstemiîn muhayyirü'l-ukûl olurdu. Hulûs ve inkıyâd ve ikrar ve itikat ile huzûr-ı şerîflerine varanlar her cihetle müstefit ve misbâh-ı himmetine mukarin olanlar cezbe-i Rahmân'la müstefiz olmamak muhal idi.

el-Hamdülillâhi taâlâ ve'l-minne ki bu fakîr-i kemter hâl-i sabâvetimde onun gibi bir kâmil-i nâdirü'l-vücûdun dâmen-i şerîflerine sarılıp ve 18 sene kadar daima huzûr-ı şerîflerinde hidmet-i saâdetlerini canıma minnet bilip nihâyetü'l-emr âsâr-ı himmet ve bereketleri ve işârât-ı ma'neviyeleri ile 1303 tarihinde dergâh-ı feyz-penâhlarında seccâde-i irşâdlarına sezâ ve hâdimü'l-fukarâ olup zamân-ı fakîrânemize gelinceye kadar mâil-i inhidâm bir hâle gelmiş olan hânkâh-ı şerîfleri mahz o sultân-ı tarikatın himmet-i füyûzât ve bereketleri ile hiçbir tarafa müracaat ve iltica olunmaksızın 1300 evveliyesinde "Ülâike yüsâriûne fi'l-hayrât" nass-ı celîl-i mâ-sadak olan padişahımız el-Gâzî Abdülhamid Han hazretleri taraf-ı şâhânelerinden müceddeden ve tamiren inşa ve ihya edildi. Hak subhanehu ve taâlâ vücûd-ı şâhânesini cemî'-i ekdâr-ı semâviyye vü arziyyeden masûn ve mahfuz buyursun, âmîn.

Azizim hazretleri sinn-i şerîfleri 105'i müteceviz olduğu hâlde hicret-i seniyye-i nebeviyyenin 1289 senesi zilkadesinin 12. perşembe günü âlem-i cemâle hicret eylediler. Türbe-i münevverleri ve medfen-i muattarları Üsküdar'da Karacaahmet civarında çayıra karşı mahalde elyevm ziyâretgâh-ı hâs u âm ve kible-i melce-i enâmdır. Allâhümme enfaanallâhu bi-füyûzâtihî ve nevverallâhu kabrehu.

Şeyh Mustafa Şevki Efendi'nin birçok cephesi vardı (85:27-28): "Gayet kibar, zarif, efendi bir zat olan Hacı Mustafa Efendi sözü sohbeti dinlenir, güzel yüzlü, sevimli bir kimse olduğundan herkes tarafından sevilmiş ve sayılmıştı. Hacı Mustafa Efendi, hafta geceleri bizzat sofraya hizmetinde bulunur, kendi eliyle güzel yemekler pişirir, her sofrada çeşitli baharat bulundururdu. Üsküdar Mevlevîhanesi şeyhi Hattat ve Mesnevîhan Zeki Dede'den yazı meşk etmiş ve icazetname almıştı. Eski İstanbul müftüsü merhum Mehmed Fehmi Efendi de Şeyh Hacı Mustafa Efendi'den yazı öğrenmiştir." Ama en çok dikkat çeken tarafı sanatkârlığıydı. Bir şişe içinde vücuda getirdiği köşk devrinde ilgi görmüştü. Revnakoğlu'ndan dinliyoruz (85:34):

Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin sanatkârlık tarafı (Şişe içinde Kâdirî köşkü): Evvelce "sülfato şişesi" denilen kavanoz büyüklüğünde ve ağzı bilek kalınlığında, karınlı, yayvan bir şişe içine oturttuğu köşkün içinde ve sehpa üzerinde işlemeli küçük Kâdirî tâcı, onun da üstünde En'âm-ı şerîf görülecek şeydir. Şişenin ağzında sap vazifesi gören, ucu kıvrak, büyükçe bir çivi ve bunun dışarı çıkmaması için ucuna bir civata konulmuştur ki mücellitlerin bastırma, sıkıştırma aletine benzeyen şekilde her tarafı oynar, şişenin içinde üç santim iner ve çıkar.

Seksen seneye yakın bir zamandan beri aynı hâli muhafaza etmektedir. Pek hayret edilecek bir sanat kudretiyle meydana getirilmiştir. Köşkün dört yüzünde okuduğumuz tarih kıtası her mısraı bir yüzüne gelmek üzere tertiplenmiş ve güzel bir talik ile yazılmıştır. Bu kıtada Şeyh Mustafa Efendi diyor ki:

*Fahr-i gürûh-ı Kâdirîdir bu tâc-ı ser-bülend
Yapıldı himmet-i pîrle işte kasr-ı bî-menend
Dergeh-i Şeyh Kaygusuz'a bir teberrük-i müstemend
Eser-i hâdim-i in dergâh fakîr Şevkî-i derdmend, 1316.*

Ayrıca on iki tarikin tâcını bir araya getirmek suretiyle yaptığı bir başka köşk vardır ki bunun da dört yüzünde Yunus'un "Çıktım erik dalına, anda yedim üzümü" sözünün manzum şerhi okunmaktadır. Şerh de Hacı Mustafa Efendi'nin eseridir.

Revnakoğlu, şeyhin sanat cephesine ve yaptığı köşke bir başka yerde daha etrafı temas eder, tâç işlemedeki muvaffakiyetini ve nihayet vefatını kaydeder (85:22):

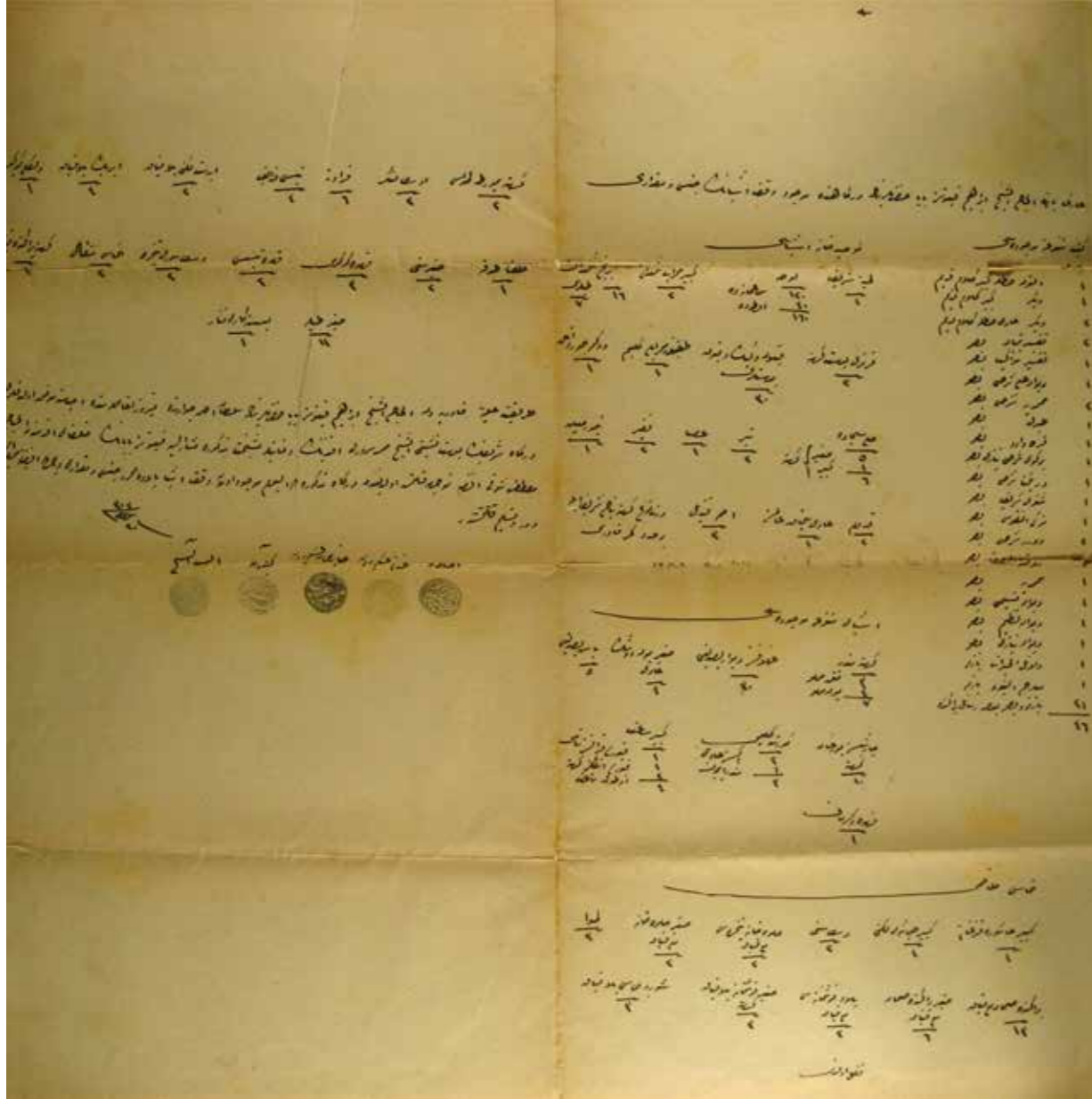
Tâc-ı şerîf işlemekte büyük şöret ve sanat sahibi olan Hacı Mustafa Şevki Efendi merhumun talimî ve tasavvufî şiirlerini ihtiva eden basılmamış bir divanı, evliyâullâh ve meşâyihîn hâl tercümelerine dair de iki mühim eseri mevcuttur.

Tarikat tâçlarından müteşekkil pek ince bir hünerle ve kendi hattıyla vücuda getirdiği köşk örneğinden maada hayrete şayan bir ustalıkla şişeye yerleştirdiği kocaman bir çivi cidden görülmeye değer hünerlerindedir ki besmele-i şerîfenin hâssasıdır derlerdi.

Bu çok kıymetli köşk, tevhîdhanede makam postunun yanında ve rahle üstünde dururdu. Bu köşk Hazret-i Yunus'un "Çıktım erik dalına, anda yedim üzümü" telmihinin bir mükemmel tasviriydi. Etrafında bahçesi vardı. Köşkün kapısına şeriat, tarikat, marifet ve hakikate işaret olarak dört merdivenle çıkılırdı. En üstündeki kubbenin altında ve tam ortasında ayrı ayrı rahleler üzerinde on iki tarikatın icazetnameleri, silsilenameleri yeşil kurdelalarla bağlanmış hâlde görüldü.

Hacı Mustafa Efendi gayet güzel işlediği tâçlardan kendisi de giyerdi. Her on beş günde bir tâc-ı şerîfini değiştirmeyi âdet edinmişti. Dervişlerinin çoğu da kendisi gibi tâc ve kemer işlerlerdi. Bunlardan tevhîdhanenin rafında en aşağı 50-60 tâc-ı şerîf bulunur ve bunlar ekseriya yeni halifelere giydirilmek üzere diğer Kâdirî tekkelerine gönderilirdi.

Aynı zamanda tekaüt sandığı muhasebe müdürü olan Şeyh Hacı Mustafa Şevki Efendi 6 Kânûn-ı sâni 1336'da (14 Rebiülevvel 1338 pazartesi) 93 yaşında göçtü. Karaağaç'ta kayınpederi Hasib Baba'nın Bektaşî tekkesinde medfundur, taşı yoktur. Cümle kapısının eşiği altında medfundur, "Erenler bizi çiğnesin de geçsin!" demiştir.

Mustafa Şevki Efendi'nin Kaygusuz Baba Tekkesi şeyhliğinde tekke de tesbit edilen eşyanın envanteri (85:57)

Şeyh Mustafa Şevki Efendi'nin halifeleri (85:42):

Hacı Mustafa Efendi'nin halifelerinden Yusuf Cemaleddin Efendi: Hâlen hayatta olan bu zat, seyr-i sefâin idaresi memurluğundan mütekait olup Yakacık'ta Çamlık Caddesi'nde Kâdiriyye'den Keyli Nâzırı Mustafa Ağa Tekkesi'nin son şeyhiydi. Şimdi köy imamlığı ediyor. (Mustafa Şevki'nin) büyük oğlu Hasan Rıza Efendi de kendisinden müstahleftir.

Ali Muzaffer Efendi merhum: Velâdeti 21 Ramazan 1289 cuma. Harbiye Nezareti tekaüt sandığı keşanesinden. Emekliye ayrılmıştı. Şeyh Hacı Mustafa Şevki Efendi'nin ikinci oğludur. 1932 Şubatında göçmüş, Merkez Efendi haziresinde ağabeyi Şeyh Hasan Rıza Efendi'nin civarında medfundur.

Hacı Mustafa Şevki Efendi'nin diğer halifelerinden Hacı Rifat Baba: Tekkenin en eski dedelerindendi.

Hattat Hafız Mustafa Efendi: Yerebatan Mahallesi eskilerindendir. Tahtakale Mahkeme-i şer'iyesinde başkâtipti. Üsküdar Mevlevihanesi şeyhi Zeki Dede'den meşk etmişti.

Tekkenin son şeyhi Hasan Rıza Efendi'yi (85:20):

Hacı Mustafa Efendi'den sonra büyük oğlu ve halifesi Saatçi Hacı Hasan Rıza Efendi şeyh oldu (doğumu 8 Rebiülahir 1284). Nuruosmaniye'de avlu kapısı yanında şimdiki küçük tiryakiler kahvesine bitişik dükkânı vardı, "Hacı Rıza Efendi" de derlerdi. Bu zat da 23 Teşrin-i evvel 1935 çarşamba günü rihlet edip Merkez Efendi haziresine sırlandı, taşı yoktur.

Halifeleri:

Aksaray'da Oğlanlar Tekkesi'nin son şeyh vekili Mehmed Emin Kaygılı Bey (b. Mehmed Ali). Aynı zamanda Dede Baba'dan nasipli idi.

Merhum Hadi Bey: Maliyede muamelât-ı zâtiyye muhâsebe-i atika mümeyyizlerindendi.

Yorgancı Hafız Salih Efendi: Bigalıdır, Mısır Çarşısı'nda Haseki kapısının sağında dükkânı vardı.

Tekkenin zakirleri şu isimlerdi (85:21): Şeyh Ahmed Hulûsî (Zakirbaşı), Hakkâk Mehmed Efendi, Hacı Şeref (Karagümrüklü), Arap Cemal (Bâb-ı Seraskerî keşanesinden), Fıstıkcı Mehmed Efendi.

Saraç İshak Camii ve Tekkesi

Ordu Caddesi'nden Yeniçeriler caddesi'ne geçerken sağdan aşağı sarkan Mithatpaşa Caddesi'ne sapıyoruz. Caddede biraz ilerleyince solda Saraç İshak Camii'ni göreceğiz. (Saraçışhak Mahallesi, 994 ada, 3 parsel)

Saraç İshak Camii, fetih devri şahsiyetlerinin vücut verdiği mabetlerdendir. Cami iç ve dış tarihiyle Revnakoğlu dosyalarında yer alır ve birçok vesika da notlara ilâve edilir. Birçok tekkenin önce teferruatlı umumî tarihini toplayarak yazan Revnakoğlu, ardından mevzuu daha hususî cephelerine dokunarak ele alır. Saraç İshak Camii yanında teşkilâtlanan tekkenin hikâyesi de bu şekilde işlenmiştir (186:174-179):

Saraç İshak Camii ve Tekkesi

Beyazıt - Hürriyet Meydanı, Soğan Ağa çevresinde kendi adıyla Saraç İshak Mahallesi'ndedir. Beyazıt'tan denize inen ve Midhat Paşa Caddesi denilen büyük, geniş yokuşun arkasında Tavşantaşı Medresesi vardı, 12 odalıydı ve taşandı. 4 Teşrin-i evvel - Ekim 1327 tarihinde salıyı çarşambaya bağlayan gecede yandı. Yangın, Dibekli Câmî'-i şerifin karşısında Şerif Sadık Paşa'nın konağından çıkmıştı, bundan ötürü "Dibekli yangını" da denilmektedir.

Eski belgelerde ve kaynaklarda "el-Hâc İshak Baba-yı Velî Mescid-i münîfi ve Zâviye-i şerîfi", "Sultan Beyazıt der-kurb-ı Kumkapı" (Beyazıt'ta Kumkapı yakınlarında) gösterilmektedir.

Son tamirlerde kaldırılmış bulunan eski kapısı caminin kuzey yüzünde mezarlığın şimdiki ziyaret penceresinin yanındaydı, 11 numarayı almıştı ve Molla Bey Sokağı'na açılıyordu. Bu kapının karşısında Bostancıbaşı İnekçi Hüseyin Ağa'nın 1098 Hicret yılında ikinci defa yaptırdığı tek lüleli, büyükçe hazneli Saraç İshak Çeşmesi bulunuyordu, 1959 yılında kaldırıldı, 18 numaralıydı.

Caminin Uysal Sokağı'na çıkan bugünkü kapısı ise 9-A numaralıdır.

Mütevellilerinden birinin Vakıflardan istemesi üzerine mescide minber konuldu ve hatip tayin edildi.

Mabedi yaptıran Hacı İshak-ı Velî, Fatih'in ordusunda uzun zaman saraçlık ve saraçbaşılık etmiştir. Manevî olgunluğu dolayısıyla kendisine "İshak-ı Velî" denilmiştir. Bu veliden bahseden bazı kaynak ve kitabelerde onun "Ni'me'l-ceyş senâ-yı bî-hemtâsıyla memdûh ve İstanbul fethinde nâil-i fütûh ve Hazret-i Fatih'e mensubiyeti ile maruf ve müstehir İshak Baba-yı Velî hazretleri" diye yazılmış olduğunu görüyoruz. Kendisi Sultan II. Beyazıt'ın zamanına

kadar yaşamış ve 893 Rebiülahir sonlarında vefat etmiştir. Caminin bitişiğindeki hazirede yatıyor. Babası Abdullah Çelebi'ydi.

Kendi devrine en yakın zamanın yazı karakterini ve orijinal güzelliğini taşıyan mezarının köfeki taşından döşenmiş yüksek kaidesi ve celi sülüsü ile yazılmış Arapça kaidesi pek kıymetlidir. Baş ve ayak şahidesinin yan kenarlarına sağlı sollu kalem gibi çekilmiş incecik sütunlar canlı ve kıvrak istilaktikler ile taşın ortası mihraplaştırılmış, arkasına da baştan başa dal dal oymalı çiçekler işlenmiştir. Tâç kısmında salkım salkım dizilmiş kum saatlerinin, zembereklerin, sentraşlık sanatı (taş yontma ve süsleme işçiliği) bakımından estetik değeri çok yüksektir. Bundan dolayı devrinde dekoratif işçiliğin en güzel ve örnek eserlerinden biri olarak gösterilebilir.

İshak-ı Velî'nin kızı Aynî Hatun'un (vefatı H.999) torunlarından ve divân-ı hümayûn hâcegânından Ahmed Nazif Efendi 35 yıl kadar sonra bir zelzelede harap olan camiyi yeni baştan yaparcasına tamir ettirmiş ve mezar taşında okuduğumuz gibi caminin ikinci banisi olmuştur. 1246 Saferinde göçen Ahmed Nazif Efendi, câmî'-i şerifin haziresinde İshak-ı Velî'nin baş ucu tarafında yatıyor.

Yine bu tarihlerde Ali Efendi kızı Kerime Hatun isminde bir hayır sahibinin de camiye vaaz kürsüsü koydurmuş olduğu görülmektedir.

Ahmed Nazif Efendi'nin soyundan gelen ve bu câmî'-i şerifin uzun yıllar imam - hatipliğini ve mahallesinin imamlığını yapmış bulunan Hacı Hafız Ömer Fevzi Efendi oğlu Şeyh Hafız Mehmed Derviş Efendi (vefatı H.1255) de camiye pazartesi - cuma geceleri yatsıdan sonra hatm-i hâcegân okunmasını ve beraberce zikir edilmesini vakfetmiştir. Bundan dolayı iki gece yatsıdan sonra Nakşibendî usulü icra edilirdi.

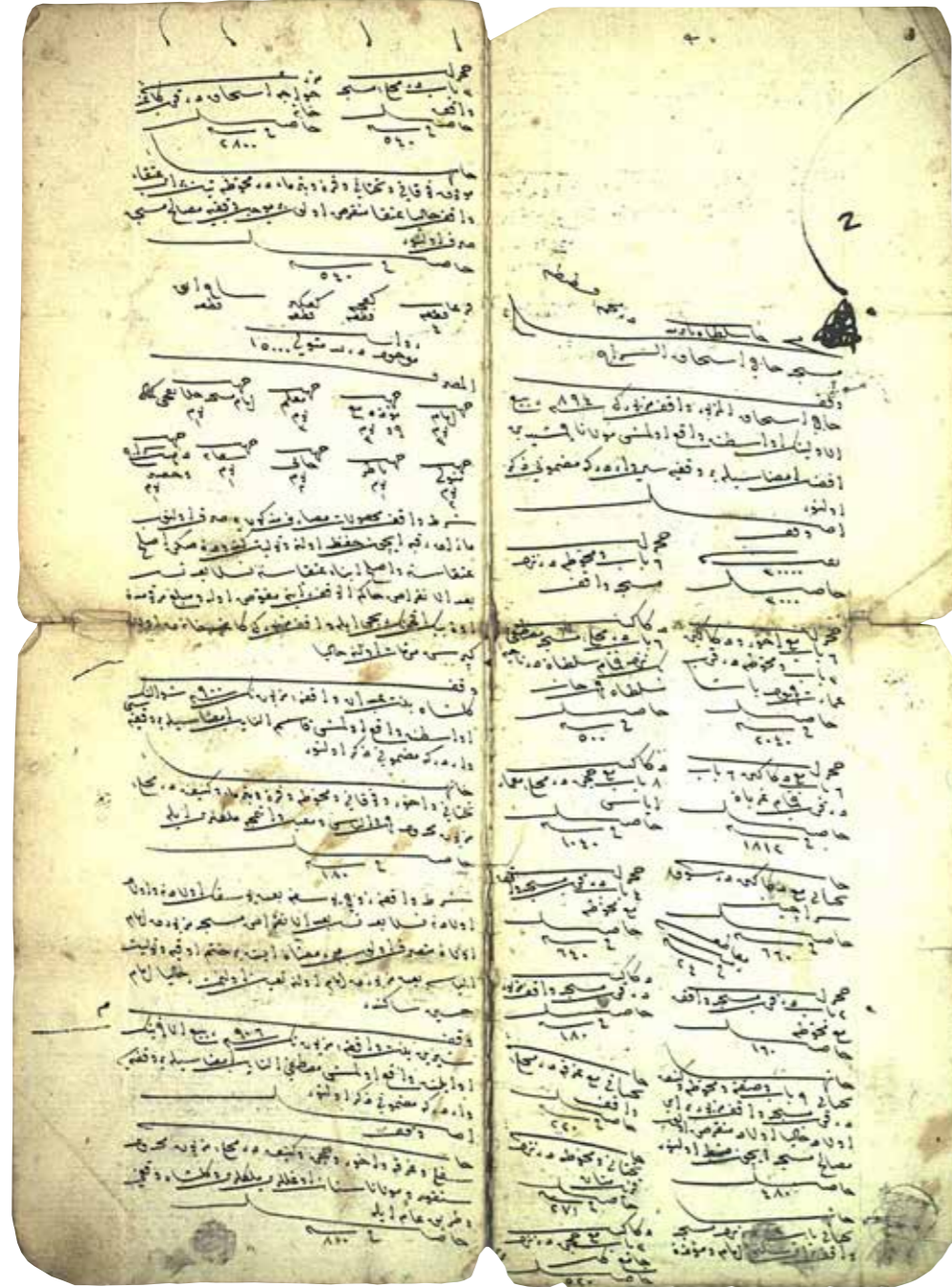
Oğlu ve son çağların Rifâ'iyye tarikatı büyüklerinden *Salât-ı Kemâliyye* şarihi Üsküdarlı Şeyh Mehmed Nuri Efendi'nin tanınmış halifesi Şeyhü'l-kurrâ Hafız Fazlî Efendi de camide pazar günleri Rifâ'iyye ayini yapılmasını şart koymuş ve kendisi de buranın şeyhi olmuştur. Bundan dolayı câmî'-i şerife "İshak Baba Tekkesi" denildiği gibi halk arasında "Pazar Tekkesi" de derler.

Şeyh Fazlî Efendi elli yıldan fazla mabedin imamlık ve şeyhliğinde bulunduktan sonra yaşı yetmiş geçmiş olduğu hâlde 1316 Muharreminde vefat eyledi, caminin haziresinde İshak-ı Velî'nin başında yatıyor. Her hâli ile bulunduğu yeri dolduran, âlim, natûk bir zattı.

Kendisinden sonra ortanca oğlu ve halifesi Şeyh Mehmed Vahdî Efendi aynı

Saraç İshak-ı Velî'nin baş taşı (Encümen arşivinden)

Saraç İshak Cami ve Tekkesi vakfiye defterinden (228:265)

tekkeye şeyh oldu. Tekkelerin sırlandığı tarihe kadar burada irşat vazifesine devam eyledi. İstanbul'un göze çarpan eski Rifâî şeyhleri arasında hatırı sayılır bir zat olan Şeyh Vahdî Efendi de 18 Kasım 1941'de göçmüş, Merkez Efendi Mezarlığı'nda 11. adaya gömülmüştür.

O tarihten beri câmi'-i şerifin imam - hatipliğini ve mahallesinin muhtarlığını merhumun damadı ve musiki üstadı Eyyübî Hoca Zekâî Efendi'nin kız torunu, çevre halkının sevgilisi muhterem Mehmed Münir Kökten'in üzerinde bulunmaktadır.

Câmi'-i şerif son defa Anıtlar Derneği'nin aracılığı ve Saraç İshak Mahallesi halkından seçilmiş hayırsever bir heyetin büyük himmet ve gayretleri ile yeniden imar ve ihya edilmiştir. 1951'de başlanıp üç yıl süren bu tamirde çatı direkleri değiştirilerek tavan tahtaları yağlı boya ile boyanmış, duvarlar sıvanmış, sağlı sollu iki maksure üzerine tekke zamanından kalma eski kadınlar kafesi kaldırılıp yerine mahfil yaptırılmıştır. Ayrıca ahşap olan son cemaat yeri betona çevrilmiş, küçük avlu ve mezarlık geri çekilerek duvarları düzenlenmiş, imam ve müezzinlerin oturması için son cemaat yerinin üstüne ve dışarıda mezarlığa bitişik iki meşrutahane ilâve edilmiştir. Şeker bayramı arafesine rastlayan 11 Mayıs 1956 cuma günü halkın ibadetine törenle açılan câmi'-i şerif o günden beri bu güzel ve yeni şeklini muhafaza etmektedir.

Revnakoğlu, bu mahallenin sakinlerinden ve camiye vakıflar bağlamış Mehmed Derviş Efendi'den de bahseder (186:149-63):

Şeyh Hafız Mehmed Derviş Efendi, Saraç İshak Mahallesi'nin ahalisinden ve Nakşibendiyye meşayihinden olup câmi'-i şerifin vâkıf-ı sânisinin evlâdındandır. Annesi Hatice b. Abdullah'tır. 1235 Cemaziyelevvelinde yazılmış bir vakfiyede gördüğümüze göre her sene Rebiülevvel ayının 15. gecesini akşam namazından sonra on hafız efendi tarafından hatm-i şerif kıraati, yatsıdan sonra mevlid-i şerif, arasında ve sonunda aşr-i şerif tilâveti ve bu esnada içilecek şerbet ve şeker tevziini cuma günlerine mahsus iki ayrı müezzin (salâcı) tarafından salâ verilmesini, bunlardan hasıl olan ecr ü sevabın evvelâ baninin ruhuna, sonra ecdadının ruhuna ithaf olunmasını vakıf ve tayin etmiş, bunların tevliyet ve idaresini de evlâd-ı ekbere bırakmıştır.

Çemberlitaş civarında, Mimar Hayreddin Mahallesi'nde Tramvay Caddesi'nin üzerinde fevkanî ve minaresiz Mimar Hayreddin Câmi'-i şerifine (Irgat Pazarı kurbündedir) hatimle teravih kılınmasını da şart eylemiştir ki hâlen yapılagelmektedir.

Babası gibi kendisi de kurrâ hafızlarındandır.

13 Recep 1255'te irtihal ederek Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'nın Miskinler civarına defnedilmiştir. Kabri 5. adanın Hüseyin Paşa Sebili tarafındaki kapıdan girince sağda bekçi kulübesinden biraz ileride olup İdmancı meşhur

Saraç İshak Cami ve Tekkesi haziresi (Encümen arşivinden)

Faik Bey hocamızın (186:159) sağ gerisine rastlamaktadır. Ustuvane şeklindeki başlıksız taşında talik yazı ile şunlar yazılıdır: “Allâhu Mûnisün li-Kül-li Vahîdin – Hâze’l-kabrü’l-merhûm ve’l-magfûr kudvetü’l-ulemâi’l-âmilîn ve umdetü’l-meşâyihi’l-vâsılîn Mevlânâ hâfızu’l-kurrâi’l-kâmilîn Mehmed Dervîş en-Nakşibendî el-Hâc Ömer Efendi b. Hasan b. Abdurrahman aleyhimûr-rahmetü ve’l-gufrân, 13 Recep 1255.” (Tesbit tarihi 18 Haziran 1949)

Not: Yine 1235 senesine ait vakfiyenameye görüldüğüne göre aynı gecede mevlid-i şerîf tilâveti, lihye-i saâdet (kendi vakfı olan) ziyareti, cuma salâsı, Ramazân-ı şerîflerde, diğer mübarek gecelerde minarede temcîd okunması, temcîdhân efendilerle helâlâri temizleyecek kayyım efendilere verilecek para için, kezâ câmi’-i şerîfin karşısındaki tersâne-i âmire kethüdası Mustafa Efendi’nin çeşmesinin tamir ve termîmine sarf edilmek üzere...

1237 Şaban tarihli bir başka vakfiyesinden: Yine Ramazân-ı şerîflerde hatm-i şerîfle ve cemaatle teravih namazı edasını şart eylemiş, cuma namazı zamanı devr okuyacak devrhân efendilere verilmek için bir hayli vakıf bırakmıştır.

Hafız Dervîş Efendi bu vakıflara karşılık olmak üzere Saraç İshak Mahallesi’nde bir bahçe, iki ev, yine o civarda Esirci Kemaleddin Mahallesi’nde kezâ bir ev, Muhsine Hatun, diğer adıyla İbrahim Paşa Mahallesi’nde havuzlu kilise karşısında yine bir ev, Kasımpaşa’da Küçük Piyale Paşa Mahallesi’nde Haftan Ağa Sokağı’nda iki büyük ev, Üsküdar’da – Kadıköy’de Moda yolunda tahminî olarak yedi buçuk dönüm bir bağ içinde fevkanî ve tahtanî bir ev ve büyükçe bir de ahır bırakmıştır. Üsküdar’da Yeni Mahalle’de Türbe Sokağı’nda bir ev daha vardır.

Bunlara dair vakfiyenameler H.1235, 1237, 1239, 1249, 1250, 1259 tarihlerinde tanzim olunmuştur.

Saraç İshak Câmii bünyesinde tesis edilen tekkenin iç tarihi Mehmed Fazlî Efendi’yle başlar. Bu şahsiyet ve sulbünden gelen şeyhler hep caminin banisi Saraç İshak’ın soyundandı (186:167-170):

Saraç İshak Câmii-i şerîfi Tekkesi Şeyhleri

Şeyh Hafız Mehmed Fazlî Efendi (b. eş-Şeyh Mehmed Dervîş), Kumkapı kur-bünde Saraç İshak Mahallesi’nde oturan Saraç İshak Câmii-i şerîfi imamı reşadetli Hafız Mehmed Dervîş Efendi’nin oğludur. Dervîş Efendi’nin babası Hacı Hafız Ömer Fevzi Efendi de meşâyihîten olup hem câmi’-i şerîfin hem de bu mahallenin imamıdır.

Şeyh Hafız Mehmed Dervîş Efendi, vâkıf-ı sâninin evlâdından ve Saraç İshak Mahallesi ahalisindedir.

Bu aile eski defterlerdeki kayıtlara göre Saraç İshak-ı Veli’nin kızı tarafından gelmiş bir sülâledir.

Şeyh Fazlî Efendi, aynı zamanda ilm-i kırâatte şöhreti olan ve iyi Kur’an okuyan kurrâ hafızlarındandır. Laleli Câmii-i şerîfinin şeyhü’l-kurrâlık ciheti üzerinde olduğundan orada uzun yıllar ilm-i kırâat taallüm etmiş ve talebe yetiştirmiştir. Her pazartesi Nureddin Dergâhı’na gelir, sûre-i Mülk okurdu.

Hilâfeti *Salât-ı Kemâliyye* şarihi Üsküdarlı Şeyh Mehmed Nuri Efendi’den olup bundan önce Bursa’da Tahtakale karşısında eski Defter-i Şerîf, yeni Fıskırı Mahallesi’nde Halvetiyye-i Mısriyye’den Şeyh Ahmed İzzî Tekkesi şeyhliğinde bulunmuş ve sonra İstanbul’a Saraç İshak Tekkesi’ne gelmiştir.

(Şeyh Ahmed İzzî, Hazret-i Mısri’nin yedinci halifesidir. Bu tekkenin son şeyhi Ahmed Bedreddin Eşrefoğlu, Mudanya’nın nahiyesi olan Trilye’de ilkokul öğretmeniiken 27 Mayıs 1947 Salı günü vefat etmiştir. Ondan önce Hattat Şeyh Sırrı Efendi postnişindi.)

Şeyh Fazlî Efendi, *Salât-ı Kemâliyye* şarihinden istihlâf edilmiş olmakla beraber bidâyet-i nisbeti, terbiyesi, nukabâlık ve hatta ilk hilâfeti Aksaray’daki Rifâ’iyye’den Mercimek Tekkesi şeyhi Mehmed Efendi’dendir (rivayete göre.)

Şeyh Mehmed Efendi (Mercimek şeyhi), gayet celâlli olduğundan Fazlî Efendi ile araları açılmış ve fâtiha ile giydirdiği tâc-ı şerîfi yine fâtiha ile geri almış, Fazlî Efendi de bunun üzerine Üsküdar’da Debbağlar Tekkesi’ne giderek Şeyh Mehmed Nuri Efendi’den tecdîd-i hilâfet eylemiştir.

Vefatına kadar beyaz at üstünde gezdiğini söylerler.

Sicill-i Osmânî’de deniliyor ki “Dersaadetlidir. Tavşantaşı’nda İshak Baba Dergâhı’nda Rifâ’î şeyhi olup beyne’l-kibâr meşhur ve memdûh olmuş ve elli

seneyi müteceviz meşihatten ve sinni yetmiş geçtikten sonra 1316 Muharreminin evâsıtında ikmâl-i hayât ile tekkeye defnedilmiştir. Natûk ve meclis-ârâ bir zattı.”

12 Muharrem 1316 ve 21 Mayıs 1314 perşembe günü vefat ederek namazı Beyazıt Câmi’-i şerifinde kılındıktan sonra dergâhın haziresine defnolunmuştur. Taşındaki kitabe şudur:

“Allâhu mûnisün li-küllî vahîdin - Bismillâhirrahmânirrahîm bed’-i kelâmullâh, fa’lem ennehu lâ ilâhe illallâh Muhammedün resûlullâh, Ni’me’l-ceyş senâ-yı bî-hemtâsıyla memdûh ve İstanbul fethinde nâil-i fütûh olarak bu hazirede dâhil-i pür-nûr ve Hazret-i Fatih’e mensûbiyyetle meşhûr olan Saraç İshak-ı Velî’nin işbu câmi’-i şerifinde seccâde-nişîn iken âlem-i cemâle intikal eden şeyhü’l-ekurrâ ve es-Seyyid eş-Şeyh Hafız Mehmed Fazlî Efendi er-Rifâî b. eş-Şeyh Mehmed Derviş b. eş-Şeyh el-Hâc Ömer Fevzi b. el-Hâc Hüseyin b. el-Hâc Hasan b. Abdurrahman b. Abdurrahim rahmetullâhi aleyhim ecmaîn bi-hürmeti’l-fâtîha, 12 Muharrem 1316, perşembe, nemekahu Tevfik.”

Başında büyük Rifâî tâc-ı şerifi vardır. Kitabesi mistarlı ve taliktir.

Şeyh Fazlî Efendi’nin halifeleri (186:164,166):

Kara Baba şeyhi Hakkâk Mehmed Hilmi Efendi merhum.

Düğümlü Baba şeyhi Hasan İhsan Efendi merhum.

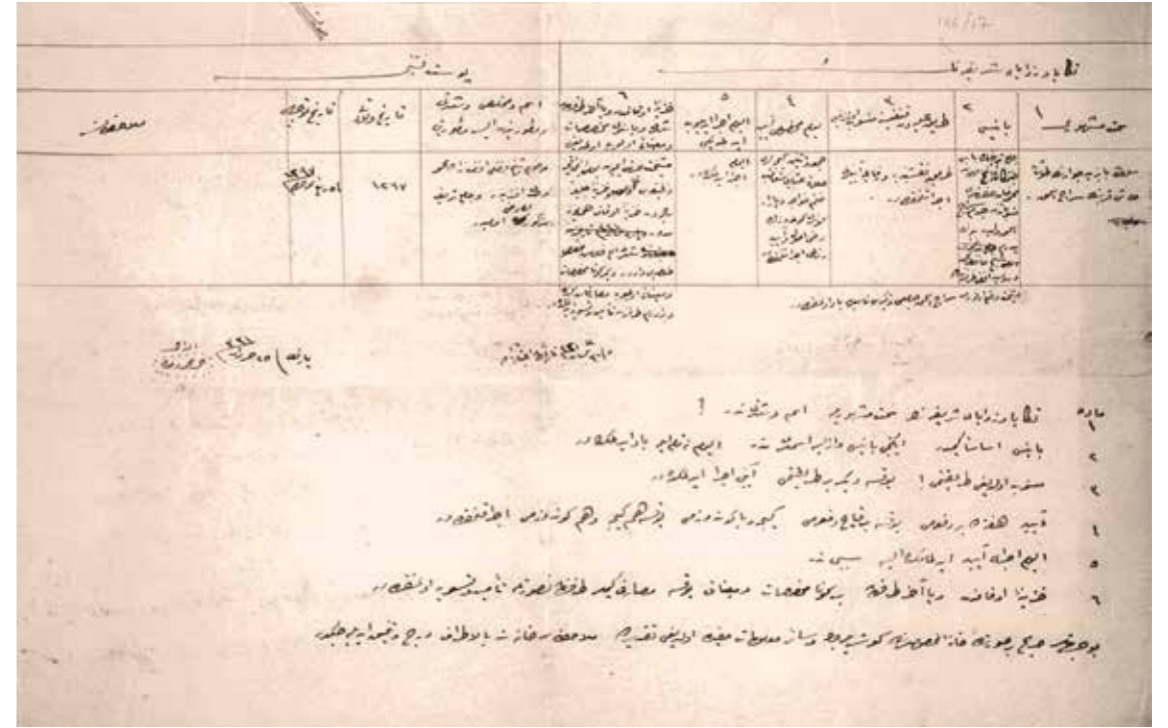
Kendisinin en büyük oğlu Hacı Mehmed Ferid Efendi “Şeyh ârif billah” lafzının gösterdiği 1288’de Medine’de göçmüştür. Ehl-i tâat, fukahâdan, pek çok âbid ehl-i diyânet bir zattı.

En küçük oğlu Şeyh Mehmed Ferdi Efendi merhum: İstanbul reji müdürlüğünde ziraat müdürüydü. 1938 Nisanında göçtü. Silivrikapı’da medfun ise de kabri malûm değildir.

Ortanca oğlu ve halifesi Şeyh Mehmed Vahdî Efendi: 1268 doğumludur. 12 Rebiülevvel 1292 tarihinde babasından hilâfet almış ve irtihalinden sonra yerine postnişin olmuştur.

(Şeyh Fazlî Efendi’nin küçük oğlu Şeyh Mehmed Ferdi Efendi merhum, yine Kumkapı kurbünde Muhsine Hatun, diğer adıyla İbrahim Paşa Mahallesi vakıflarının mütevellisiydi. Ağabeyi tekkede bulunmadığı zamanlar ona vekâlet ederdi.)

Sahaf Nuri Efendi: Saraç İshak Tekkesi şeyhi ve imamı Hafız Fazlî Efendi’nin halifelerindendir. İstanbul’un eski sahaflarından ve Sahaflar Çarşısı’nın tanınmış simalarındandı. İrfanlı, liyakatli bir insandı. Seçilmiş güzel fıkralarla çeşitli konuları kısa olarak içinde toplayan *Keşkül* isimli küçük risalesi bastırılıp ortaya çıktığı zaman çok ilgi görmüştü, hâlâ aranıp sorulmaktadır. Haz-

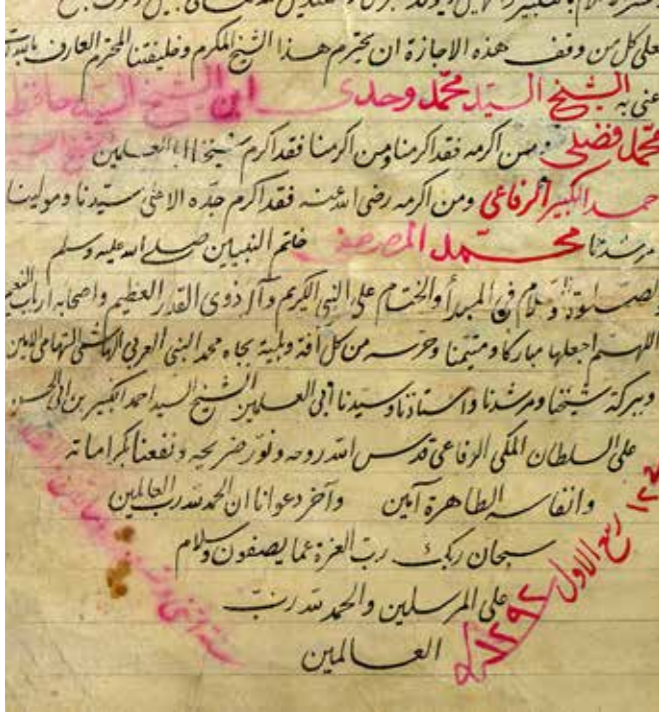
ret-i Hüdâî’nin külliyyatını derleyip toplayıp ilk defa bastıran da bu Sahaf Nuri Efendi’dir.

Tekkenin ikinci şeyhi, Fazlî Efendi’nin küçük oğlu Mehmed Vahdî Efendi’ydi (186:164,166-67):

Şeyh Mehmed Vahdî Efendi’nin Meclis-i Meşâyih’e verdiği tekkesine dair malûmat (186:313)

Şeyh Vahdî Efendi, meşâyih arasında hatırı sayılır, yaşlı ve yakışıklı bir zattı. Kıyam zikrini gayetle güzel idare ederdi, kendi de iyi tevhid-i şerif eden usta zikircilerden biri olarak tanınmıştı. Arkasını iyice basarak kulaklarına kadar çektiği, tepesi kendinden düğmeli, kalıplı, dolgun, kabarık, simsiyah şemlesi daima muazzam sarılmış, hilâlî şekilde önü mihraplı, daima süt gibi bembeyaz arakiyesini başına o kadar güzel yerleştirir, o kadar güzel yakıştırırdı ki yaz kış başında bulundurduğu bu mehabetli kisvenin göze çarpan hususî letafeti İstanbul kıyamî şeyhlerine sanki bir nevi iksâ usulü öğretmek için yapılmış, hazırlanmış hissini verirdi.

İlimde, tefekkürde bir kifayet ve iktidarı olmadığı hâlde İstanbul meşâyihinin münevverleriyle düşer kalkardı. Hakikaten sevimli, alımlı bir hâli vardı. Bu sayededir ki meşâyihin fuzalâsından ve ileri gelenlerinden meşhur Hallâç Baba şeyhi Ali Fakrî Efendi, aynı zamanda ketebeden efendi bir zat olan Kadem şeyhi Salâhaddin Bey, Küçük Piyale şeyhi Kasımpaşalı üstat Cemal

Mehmed Vahdî
Efendî'nin babası
Şeyh Hafız
Mehmed Fazlî
Efendî'den aldığı
hilâfetnamenin
son kısmı (326:4)

Efendi ki tekkenin zakirbaşısıydı, Yıldız şeyhi Nuri Efendi, Lokmacı şeyhi Tefvik Bey, Yeşil Tulumba şeyhi Hacı Mustafa Efendi gibi seçkin zevat ile devamlı olarak yıllarca arkadaşlık etmişti. Meclislerinde bulunmadığı zamanlar kendisini arattırarak kadar onların arasında şahsiyet yapmaya muvaffak olmuştu.

Temizliği, pırıl pırıl yanan simsiyah uzun latası ve her sabah kendi eliyle yağladığı siyah rugan kunduraları gibi bilhassa nargile tiryakiliği Vahdî Efendî'nin başlıca hususiyetlerinden birini teşkil ederdi. Son zamanlarda câmi'-i şerifin imamlık, müezzinlik hizmetlerini de kendisi ifa ediyordu.

18 İkinci Teşrin 1941 salı günü irtihal eyledi (öğleye doğru). Merkez Efendi haziresinde 11. adada 849 numaralı kabrin içine sırlanmıştır. Henüz taş dikilmedi.

Babasının gibi kendisinin de daha önceden Bursa'da Ahmed İzzî Tekkesi'nde bir müddet şeyhliği olmuştur.

Pek muvaffakiyetli olmamakla beraber evrâd-ı şerifi saltanatlı bir okuyuşu vardı, göreni hayran ederdi.

Mehmed Vahdî Efendî'nin halifeleri (186:164):

Kütahya'da Rifâî Tekkesi şeyhi İbrahim Edhem b. Mustafa Efendi. 1320 Şabanın ilk pazar günü Şeyh Ferdi Efendî'nin rehberliğinde.

Çaycı İzzet Dede: Kahveci İzzet de denilen Mehmed İzzet b. Mehmed Efendi. Rehberi Üsküdarlı Hayrullah Bey'dir. "İzzet Baba" diye de tanınmış olan bu zat, Şehzadebaşın maruf çaycılarında biriydi. Hastaların alınına bıçak dayar, öyle okurdu. Cezbeli ve celâllî bir zattı. Tekkenin civarında Daltaban Çeşmesi arkasında Kâtip Sinan Câmi'-i şerifinin karşısındaki evinde irtihal eylemiştir. Asfiyâdan bir zattı. En son halifesidir.

Bestekâr Zekâî Dede'nin torunu Münir Kökten'in eşi Emine Semia Hanım (186:214), Saraç İshak Tekkesi şeyhi Mehmed Vahdî Efendî'nin kızıydı.

Tekkenin üçüncü şeyhi, Fazlî Efendî'nin diğer oğlu Mehmed Derviş Ferid Efendî'ydi (186:208):

Tarikat-ı aliyye-i Rifâ'iyye meşâyih-i kirâmından merhum eş-Şeyh el-Hâc Hafız Mehmed Derviş Ferid Efendî'nin tercüme-i hâlidir:

Merhûm-ı müşârünileyh tarikat-ı aliyye-i Rifâ'iyye meşâyih-i kirâmından Şeyh Hafız Mehmed Fazlî Efendî'nin büyük mahdumudur. 1260 tarihinde İstanbul'da Sultan Beyazıt civarında Tavşantaşı kurbünde Ebülfeth Sultan Mehmed Han hazretlerine mensup meşhur cediti Hacı İshak-ı Veli, nâm-ı diğeri Saraç İshak-ı Veli demekle maruf zatın bina ve ihyâ-kerdeleri olan cami ve dergâh-ı şerifte tevellüt eylemiştir.

Merhûm-ı müşârünileyh, Irgatpazarı civarında Atik Ali Paşa Mekteb-i İbtidâisi'nde muallim, Sultan Beyazıt Câmi'-i şerifi başıamamı ve büyük pederinin halifesi Şeyh Hoca Hafız Selim Efendî'den Kur'ân-ı kerîmi talim ve kıraat edip hıfz-ı Kur'ân'a muvaffak olmuştur. Badehu muallim-i müşârünileyhten yalnız ilm-i kırâati okuyup icazet almıştır. Muahharan Sultan Mahmud Türbesi civarında kâin Vâlîde Rüşdiyesi Mektebi'ne müdavemetle Harputî Hoca İshak Efendî'nin muallimliği esnasında bâ-şehâdetnâme mektepten çıktıktan sonra bir taraftan hususî olarak ulemâ-i benâmdan ve kuzâttan Elbistanî Hoca Kâmil Efendî'den mantık ve fıkıh ve maanî ve Fârsî ve ferâiz tederrüs edip diğer taraftan da Sultan Beyazıt Câmi'-i şerifinde bir müddet dersiamdan Edincikli Hoca Ali Efendî'nin badehu Oflu Hoca Mahmud Efendî'nin (muahharan Rumeli kazaskeri olmuştur) halka-i tadrîslerine müdavemet ve muvazabatla *Celâl'e* kadar müşârünileyh Hoca Mahmud Efendî'den okumuştur.

İlm-i hadîste muhaddisinden Magribî meşhur Şeyh Hoca Kasım Efendî'den ve *Mesnevî-i şerifi* de Mısırlı meşhur Sami Paşa'dan kıraat ve talim ederek mezun olmuştur. Sultan Beyazıt ve Süleymaniye ve Şehzade cevâmî'-i şerifelerinde ilm-i mantıktan ve fıkıhtan, Fârsî ve *Mesnevî'den* müzakere ve taallüm eylemekte bulunmuştu.

Tarikat-ı aliyyeye dahi intisap birle pederi müşârünileyhten ve tarîk-i Rifâ'iyye'den hilâfet almış ve tarîk-i Şa'bâniyye'den mezuniyet istihsal eylemiştir. 1286 senesi evâhirinde berây-ı seyâhat Balıkesir'e ve üzerinden Bigadiç'e gidip Hoca Seyyid el-Hâc Şeyh Osman Zeyneddin el-Vehbî Efendî'yle mülâki olup müşârünileyhten ve tarîk-i Nakşibendiyye'den teberrüken icazet almıştır. Badehu oradan cânib-i Mısır'a azimet ederek Mısır'da Câmiü'l-Ezher'de ilm-i hadîs ve *Mesnevî-i şerif* taallüm eylemiştir.

Müşârünileyh âlem-i ma'nâsında huzûr-ı saâdet-i Cenâb-ı Risâlet-penâhi'ye girmiş, ifâ-yı hac için cânib-i Hicaz'a gideceğini ve Medîne-i münevvere'ye muvasalatında has ümmetlerinden Köçek Aşkî namında bir zatın delil ve hanesinde misafir olacağını ve huzûr-ı nebevîyyelerinde kalacağını ve esnâ-yı râhta dahi yine has ümmetlerinden Hafız Ahmed namında bir zatın kendisine refik-i cân olacağını tebşir ve emr ü işaret buyurulmuştur.

1287 tarihinde Mısır'dan doğruca cânib-i Hicaz-ı magfîret-tırâza azimet ile farîza-i hacc-ı şerîfi ifa ve eda etmiş ve o sene de haccu'l-ekber senesine müsadif bulunmuştur.

Bade'-arafât Medîne-i münevvere canibine âzim iken delili bulunan Mekke-i mükerreme delillerinden Büyük Davud Efendi tarafından kendisine refik olmak üzere bir zat terfik edilmiş ve ... erkânından kendisi delâil yahut Kur'an-ı kerim tilâvet etmekte bulunduğu cihetle refikiyle lâyıki vech üzere görüşmemiş, yalnız bir merhaba ile iktifa edip birkaç saatlik mesafeyi kat'dan sonra refik-i muhteremiyle sohbetle ibtidar ederek ismini sormuş. Refik-i muhteremi de ismi Hafız Ahmed olduğu cevabını vermesi üzerine canhıraş bir suretle "Allâhümme salli alâ Muhammed" diye nida ve sayha eylemiş. Bir müddet bihüş bir hâlde bulunduktan ve âgâh olduktan sonra müşarünileyh rü'yet ettiği manayı refikine nakil ve hikâye edip yekdiğeriyle bi'l-musâfaha âzim-i râh olmuşlardır.

Ravza-i mutahhare'ye üç konaklık bu'd u mesafede vücudunda hafif bir rahatsızlık eser edip o hâl ile Medîne-i âliye muvasalatlarından bir gece evvel taraf-ı Risâlet-penâhî'den müşarünileyh Köçek Aşkî Efendi'ye de âlem-i menâmda sallallâhu aleyhi ve sellem hazretleri emir buyurarak "Kâfile-i huccâc miyanında has ümmetlerimden İstanbullu Hafız Mehmed namında refikiyle birlikte bir misafirim geliyor, var istikbal et ve beyninde izaz ve ikram eyle!" diye emr ü fermanla Cenâb-ı Peygamberî şeref-zuhûr etmiş. Derhâl Köçek Aşkî Efendi dahi âlem-i vahdetten bidâr olup kâfile-i huccâcı berây-ı istikbâl Medîne-i âlinin haricinde yani bermutat huccâc-ı kirâmın istikbaline mahsus mahall-i mübâreketten üç beş saat ilerisine giderek kâfile-i huccâca mülâki olmuşlar, kâfile arasında müşarünileyhi taharri edip yekdiğeriyle buluşmuşlardır.

1288 senesi şehir-i Muharreminin beşinci yahut altıncı günü Medîne-i âliye dahil olduklarında doğruca hâk-i pây-ı seniyye-i seyyidü'l-enâma yüz sürdükten sonra Köçek Aşkî Efendi'nin hanesinde misafir olmuşlardır.

Hastalığı müştâd olup bizzat kendisi rükûp ve nüzûle muktedir olamayacak bir hâle gelmiş ise de müşarünileyh Şeyh el-Hâc Mehmed Derviş Ferid Efendi vaktinin takarrüp ettiğini bi'l-beyân bir gusül abdesti almak için hamama ve oradan da huzûr-ı seniyye-i Cenâb-ı Risâlet-penâhî'ye sallallâhu aleyhi ve sellem yüz sürmek üzere götürülmesini refikinden ve delil-i müşarünileyhten temenni ve istihlâl edilmesini de ayrıca rica eylemiş ve talebi veçhile 1288 senesi şehir-i Muharreminin onuncu gününe müsadif perşembe günü ale's-sabâh sedye ile hamama götürülüp bade'l-gusl huzûr-ı seyyidü'l-enâma yine sedye ile getirilmiş ve Ravza-i mutahhara'ya dahil oldukça şebeke-i Resulullah'a sarılarak "Dahilek yâ Resûlallâh!" diye nida ve sayha edip teslim-i enfâs-ı ma'dûde ile terk-i hayât-ı müsteâr eylemiştir.

O gün berây-ı ziyâret cânib-i Medine'de bulunan bilcümle huccâc-ı zevi'l-ibtihâc ve Medine-i münevvere ahâlî-i kirâmının kibâr u sığârı kâmilen yani bir cemm-i gafir ile cenaze namazı bade'l-edâ tezkiyesi huzûr-ı Hazret-i Seyyidü'l-mürselin'de icra kılınarak hâzırûnun kâffesi beraber oldukları hâlde Cennetü'l-Bakî'de Hazret-i Osman radiyallâhu anhü efendimizin kadem-i saâdetleri yanında defnedilmiştir, rahmetullâhi aleyhi rahmeten vâsiaten. Müşarünileyh dünya evine girmemiştir, mücerret olarak irtihâl-i dâr-ı cinân eylemiştir.

Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî azasından ve şuarâ-yı benâmdan meşhur Miralay Kâzım Bey (bilâhare muhâkemât-ı askerî reisi olup feriklik rütbesini ihraz etmiştir) müşarünileyhin vefatına dair inşat etmiş olduğu tarih bervech-i âtidir:

Târih-i İrtihâl

*Şeyh Fazlî-i maârif-alemin mahdûmu
Âşık-ı dil-şüde-i âl-i Muhammed Derviş*

*Nâil-i mâide-i fazl u kemâl olmuş idi
Bilmeden olduğun âlemde nedir lezzet-i iş*

*Azm edip hacca bu yıl Yesrib'e avdet kılıcak
Ravza-i pâk-i Resûle sürerek şevk ile riş*

*Aşr-i mâtemde fedâ eyledi keş-i cânın
Hasaneyn uğruna bi-dagdaga ve bi-teşviş*

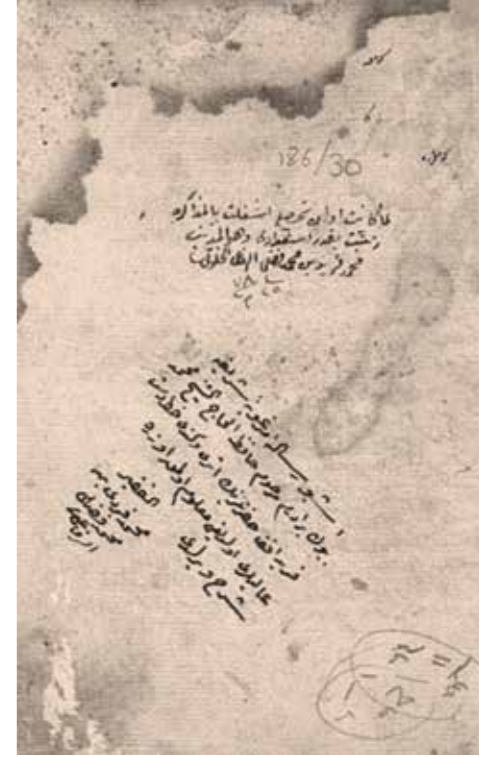
*Kendisi ahsen-i hâl ile visâl eyledi lik
Hânedânın elem-i firkatı etti dil-riş*

*Yandı yakıldı bütün kalb-i ehîbbâsı dahi
Nûr-ı rahmetle Hudâ kabrini etsin tefriş*

Ben de târih-i ciger-sûzu yazdım Kâzım

Gitti Allah diye Hakk'a azîzim Derviş, 10 Muharrem 1288, yevm-i pençsenbe.

Müşarünileyh Şeyh Mehmed Derviş Ferid Efendi, *Risâle Fî Beyâni Ahvâli Cemâati Süfiyye* namıyla bir eseri olduğu gibi turuk-ı aliyenin bir de silsile namesini vücuda getirmiştir. Bu mezkûr risalesiyle silsile nameyi pederi Şeyh Fazlî Efendi'ye refik-i muhteremine teslimen göndermiş ve mezkûr risalenin zirine "el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr" cümlesini kendi hatt-ı destiyle tahrir eylemiştir...

Şeyh Mehmed Derviş Ferid Efendi'nin kendi hattıyla eseri (186:292)

Hazireye not:

Saraç İshak Tekkesi'nin haziresinde medfun Mustafa Refik Efendi'nin hazin hikâyesi Revnakoğlu dosyalarına girer. Revnakoğlu bu şahıs için (186:154) "Refik Bey merhum: Alemdar vakasında şehit edilen bu zatı eski Tavşantaşı Caddesi (şimdi Midhat Paşa) üzerinde Saraç İshak Sokağı'nın başında, bugünkü Tarakçı İsmail Edhem Bey Apartmanı'nın kırk adım kadar berisinde vurmuşlardı. Parça parça edilmiş cesedinin bir kısmı sonradan toplanarak Saraç İshak Camii'nin haziresine gömüldü" diyordu. Alemdar vakasında tekkenin karşısındaki çeşme önünde öldürülen Refik Efendi'ye dair tekkenin şeyhi Mehmed Ferdî Efendi'nin Târîh-i Osmânî Encümeni'ne yazdığı mektupta şunlar yazar (186:214):

Târîh-i Osmânî Encümeni Hey'et-i Kirâmına,

Efendim,

İlk kahramân-ı hürriyet Alemdar Mustafa Paşa merhum ile Defterdar Tahsin Efendi merhumun irticâ'-ı evvele karşı vuku bulan cihâd-ı hürriyet-perverânelerini tebcilen Osmanlılarda uyanan hiss-i hürmet neticesi olarak müşarünileyhümânın bekâyâ-yı izâmının bu kere ihtifâlât-ı lâyika ile Zeynep Sultan Câmî-i şerîfi haziresine isal edilerek tedfin olduğunu ve müşarünileyhümânın yaranına karşı da bir hiss-i ihtirâm-perverde edildiği malûm olmakla yaranından olup da namı gazetelerde hürmetle yâd edilen Refik Efendi merhum hakkındaki tettebbuat ve mesmûâtımı ber-vech-i âti arz etmeyi vecibden addeyledim. Şöyle ki,

Sultan Beyazıt civarında Tavşantaşı kurbünde vaki Ebü'l-Feth Sultan Mehmed Han hazretlerinin mensûbininden ceddin Saraç İshak-ı Veli Cami ve Dergâh-ı şerîfi imamı ve şeyhi pederim merhum Şeyh Fazlî Efendi'den ve o vakte erişmiş ve büyük pederime mensup bulunmuş olan Yağlıkçı merhum Hafız Osman Efendi'den dahi mesmuum olduğu üzere vaka-i malûmede bir akşam üzeri çeşme önünde (dergâh-ı şerîf karşısındadır) yeniçeriler tarafından bir zatın parçalanmakta olduğu haberini almasını müteakip büyük pederim cami ve dergâh-ı şerîf imamı ve şeyhi merhum Şeyh Mehmed Derviş Efendi hemen sokağa çıkıp mahall-i vakaya yetişince bir zatın parçalanmış cesedine hakaret edilmekte olduğunu müşahede eylemiştir. Müşahede ettiği zat ise sulehâdan ve ehîbbâ-yı sâdıkasından olup kendisiyle öteden beri mülâki olduğunu ve dergâha müdavim bulunan Refik Efendi idüğünü teşhiş eylemesi üzerine begayet mahzun ve mükedder olmuştur.

Şehîd-i müşarünileyhin cesed-i mübâreki etrafına tecemmü etmiş olan haşeratı bir suretle oradan savdıktan sonra lime lime olan vücûd-ı hûn-âlûdu nu dergâha nakil ile el-hâletü hâzihi mevcut bulunan hazireye defnedildiği hikâyesi tahattur olunarak hey'et-i muhteremelerime bi't-tedkik müşarüni-

leyh Refik Efendi hazretlerinin mahall-i defni malûm olmak ve ithâf-ı fâtiha olunmak ümniyesiyle beyân-ı hâle mübaseret kılınmış ve seng-i mezârındaki kitabe de ber-vech-i âti aynen nakledilmiştir:

*Hüve'l-Hallâku'l-Bâki
Cennet-mekân firdevs-âşiyân
vâsil-ı rahmet-i Rahmân
resîde-i rütbe-i afv-ı Cenâb-ı Müsteân
sâbikan kethüda-yı sadr-ı âli-şân
merhûm ve magfûrun leh Mustafa Refik Efendi
aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân
rûhyıçun el-fâtiha, 27 Ramazan 1226.*

Mustafa Refik'in mezar yeri ve daha sonra 1946'da buradan nakli hususunda dosyada şu not yer alır (186:162): "Tekkenin karşı köşesinde, set üstündeki hazirede medfun bulunan Alemdar Mustafa Paşa'nın reisülküttabı, Rusçuk yaranından Mustafa Efendi'nin çift şahideli kabrinden yalnız baş taşı alınarak 1946'da Gülhane Parkı'nın karşısındaki Zeynep Hatun Câmî-i şerîfine götürülmüştür, Alemdar ailesi oradadır." Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*'te, 1209 vekayiiinde Mustafa Refik Efendi için şunları yazar (186:215):

Serhalifelik hulefâdan Galip Efendi'ye ve onun üzerinde olan tarihçilik mansıbı dahi ikinci halifelik itibarıyla yine hulefâdan Mustafa Refik Efendi'ye tevcih buyuruldu. Mustafa Refik Efendi, Alemdar Mustafa Paşa'nın Dersaadet'e vürudunda kethüda-yı sadr-ı âli olan meşhur Refik Efendi olup riyâset-i kütâb (reisülküttab) mansıbında dahi Galip Efendi ile yekdiğere halef ve selef olmuşlardır.

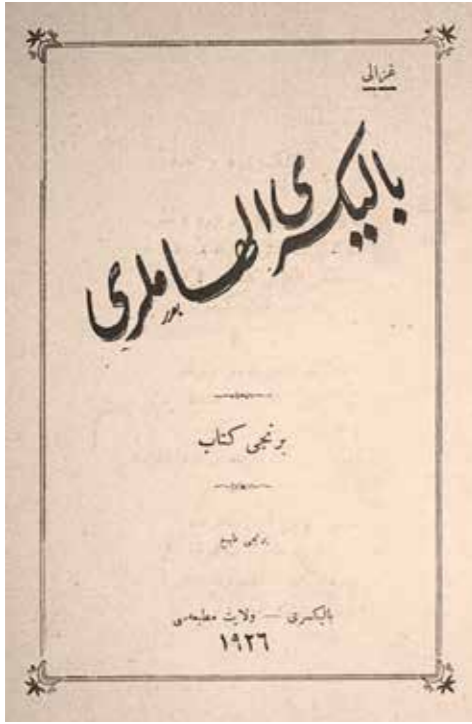
Tekkenin karşısında bulunurken 1959'da kaldırılan Saraç İshak Çeşmesi, Bostancıbaşı Hüseyin Ağa'nın eseri idi. Hüseyin Ağa'ya dair Revnakoğlu dosyalarında şöyle bir not yer alır (186:214):

Vesâik arasında Saraç İshak Mescidi karşısında İnekçi Hüseyin Ağa Çeşmesi kaydını havi bir vesika geçmiştir. Hüseyin Ağa 1097-1098'de bostancıbaşıydı, 1103-1104'te cebecibaşıydı. Bostancıbaşılığı hengâmında Saraç İshak Çeşmesi'ni bina etmiştir. Bânî-i sâni olması melhûzdur. Bostancıbaşı İnekçi Hüseyin Ağa'nın Saraç İshak Çeşmesi'ni bina veyahut ihya ettiğine dair Evkaf kuyûdâtında 1097-1104 tarihleri arasında bir vakfiyesi olmak lâzım gelir.

Mehmed Gazali Bey (Saltık)

1959'da kaldırılan Saraç İshak Çeşmesi (Tanışık, I, 119)

Mehmed Gazali Saltık'ın *Balıkesir İlhamları* adlı şiir kitabı

Arkasında *Balıkesir Coğrafyası, Balıkesir İlhamları, Türkçenin Tedrisi Hakkında Tavsiyelerim, Usûl-i Hitâbet, Târihçe-i Mezâhib* gibi eserler bırakan edebiyat muallimlerinden Mehmed Gazali Saltık, Saraç İshak Tekkesi şeyhi Mehmed Ferid Efendi'nin oğullarındandı (127:131-39):

1305 Rumî yılında İstanbul'da Beyazıt'ta Saraç İshak Mahallesi'nde Tavşantaşı Yokuşu üzerinde Cami Sokağı'nda 16 numaralı baba evinde doğdu. Yıllarca ziraat müdürlüğü yapmış ve 1938 Nisanında İstanbul'da vefat etmiş bulunan, İbrahim Paşa ve Muhsine Hatun vakıfları mütevellisi Şeyh Mehmed Ferdi Efendi'nin üçüncü refikası olan annesi Şükriye Hanım, Bursa'da "Hamamcılar" ismiyle tanınmış eski bir aileye mensuptu.

Şeyh Mehmed Ferdi Efendi'nin babası Şeyh Hafız Mehmed Fazlî Efendi de İstanbul'da, Bursa'da herkesten saygı gören yaşlı ve kıdemli Rifâî şeyhlerinden biriydi. "Salât-ı Kemâliyye şarihi Kutb Nuri Efendi" denilen Üsküdarlı Şeyh Mehmed Nureddin Efendi'den istihlâf olunmuştu (tarikatta şeyhliğe izin verilmişti.) Fatih devri adamlarından Saraç İshak-ı Veli'nin kız torunlarından olduğu için Beyazıt'ta ceddinin yaptırdığı Saraç İshak Cami ve Tekkesi'nin uzun yıllar imam

ve şeyhliğinde bulundu. Aynı zamanda çağının tanınmış kurrâ hafızlarından bulunuyordu. Laleli Câmî-i şerîfinin şeyhü'l-kurrâlık ciheti kendisine verilmişti. Burada Kur'an-ı kerîmin ilmî usullerle okunuşuna dair ilm-i kırâat talim etti. Sayısız talebeyi bu hususta dersler verip yetiştirdi. Bundan önce de Bursa'da Duhter Şeref veya Fıskırık Mahallesi'nde Halvetiyye'den Ahmed Gazzî Dergâhı'nda postnişinlik etmişti. "Tecellî-i cemâle oldu mahrem Fazlî-i âgâh" mısraının gösterdiği 12 Muharrem 1316'da yaşı yetmişe yetmiş olduğu hâlde vefat eyledi.

Mehmed Gazali Bey de ailesi ananesi icaplarına uyarak kendisini küçük yaştan beri tekke ve tasavvuf çevresi içinde buldu; iç âlemleri saran, besleyen manevî zevkin, İslâmî kültür ve terbiyenin feyziyle ve kuvvetli tesirleri altında büyüdü. Daima bu ilâhî havayı teneffüs ederek bu ulvî heyecanı yaşayarak serpildi ve yetişti.

Annesinin Bursalı olması dolayısıyla çocukluğu Bursa'da geçti, ilk tahsilini orada yaptı. Dokuz on yaşlarında yine annesiyle beraber İstanbul'a döndü. Vefa Sultanisi'nde okudu, Darülfünun Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Şam'da, Bağdat'ta, Samsun'da, İzmir'de ve Balıkesir'de, nihayet kendi yurdu olan Bursa'da uzun yıllar lise edebiyat muallimliği etti. ... tarihinde emekliye ayrıl-

dı. Bundan sonra evinin içinde ve hasta döşeğindeki ıstıraplı hayatına rağmen geride kalan hemen bütün günlerini daima okumak, yazmak ve eser hazırlamakla geçirmekteydi. Yalnız eser vücuda getirmekle kalmaz, bu yolda çalışanlara bilgi vermek, kaynak göstermek, yeni bir vesika bulup bir gerçeği ortaya çıkarmak gibi unutulmaz yardımlarda bulunurdu ve bunu kendiliğinden yapardı, karşılığında bir teşekkür olsun beklemez ve istemezdi. Yaptığı iyilik ve yardımlarda meçhul kahraman gibi kalmak isteyen bir kalbe sahip olduğundan takdir ve iltifatlardan mahcup ve müteazzi olurdu. Bu derece ince duygulu, feragatli, faziletli, hayırsever bir insandı. Meydana getirdiği eserleri de kıymet bilenlere, anlayanlara bizzat hediye etmesi doyamadığı zevklerinden biriydi. Kitapları verirken imzalamayı âdet etmemişti, kendisine rica edilse bunu yapmazdı. Bize lutfettiği birkaç eseri bu yüzden imzasız ve ithafsızdır.

8 Muharrem 1384 - 19 Nisan 1965 pazartesi günü Bursa'daki evinde göçtü. Ertesi salı günü cenazesi kaldırıldı ve Pınarbaşı Kabristanı'nda Mevlevihanenin kapısına rastlayan kısımda annesinin yanına sırlandı.

Mehmed Gazali Saltık'ın eseri

Arabacıbaşı Tekkesi - Düğümlü Baba Tekkesi

Tekke, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi içindeydi.

(Binbirdirek Mahallesi, 101 ada, 3 parsel)

Çoğu ahşap malzemeye dayalı erken tarihli İstanbul sarayları yangınlarda teker teker İstanbul silüetinden çekilmiş, geriye ancak az sayıda kârgir yapıyla birkaç saray kalabilmişti. Bunların başında en eski saray yadigarı İbrahim Paşa Sarayı'ydı. İçinde Arabacıbaşı Tekkesi - Düğümlü Baba Tekkesi vardı.

Nakşibendiyye'den, sonra Rifâ'iyye'den, sonra tekrar Nakşibendiyye'den olmuş, en sonunda yine Rifâ'iyye'ye geçmişti. Tekke 1947'ye kadar mevcuttu. Son vaziyetini Revnakoğlu bir gazete haberinden aktarır (241:72):

İkdam - Gece Postası'ndan (18 Eylül 1947 Perşembe): "İstanbul Adliye Sarayı inşaatı için Divanyolu'nda 30 dükkân ve hane ile 1 fırın, 1 bahçeli otel ve Üzümlü Baba Zaviyesi (Düğümlü olacak) istimlak edilip yıktırılması kararlaştırılmıştır.

H.1237 (M.1271) tarihinde Arif Baba tarafından zaviyeye dönüştürülen ve içinde Nakşî-Hâlidî zikri yürütülen bu mahalde, "Düğümlü Baba" demekle meşhur Hacı Mustafa Efendi'nin mezarı da vardı. Zaman içinde Mehterhane Kasrı, Elbise Ambarı ve Dikimhane olarak kullanılan ve bu isimlerle de adlandırılan İbrahim Paşa Sarayı'nın

Düğümlü
Baba Tekkesi
(fotoğrafın en
sağındaki ahşap
yapı ve bu ahşap
yapının arkasında
kalan üç tonozlu
oda)

zemin kattaki iki gözü, daha önce II. Mahmud tarafından Arif Baba'ya verilmişti. Bu tarihlerde saray, elbise ambarıydı.

Düğümlü Baba'nın bendelerinden Vecihî Paşazâde Kemal Paşa (İsmail Sadık Kemal Paşa) tarafından 26 Muharrem 1268'de birtakım vakıflar bağlanarak tekkeye resmîyet kazandırılır. Tekke, Arif Baba'nın araba atları ahır olan iki göz odasına bir göz oda daha katılarak üç göz odaya çıkartılmıştı. Bu odalar sırasıyla türbe, semahane ve kadınlar mahfili - harem den ibaretti. Eski fotoğraflarda bu tonozlu odaların önünde görülen iki katlı ahşap bina, şeyh ve ailesi için sonradan inşa edildi.

Kemal Paşa'nın İbrahim Hakkı Konyalı tarafından yayımlanan vakfiyesinde (*İstanbul Sarayları*, s.260), burası medfun bulunan şeyhinin adına nisbetle "Düğümlü Baba Zaviyesi" olarak isimlendiriliyordu. Tekkeye ilk şeyhinin adına nisbete "Arabacıbaşı" da denilirdi. Tekkenin bu vakfiyeyle resmîyeti, tekkenin ikinci defa uyandırılışına aittir. Meclis-i Meşâyih reisi Muhyiddin Efendi bu hususu tomarında açıklar ve şu bilgilere yer verir (241:62):

Sultanahmet'te Üçler Mahallesi'ndedir. Hey'et-i A'yân azasından Vecihî Paşazâde Kemal Paşa 1302'de bu mahalle meşihat vaz' eder ve meşihati kendiyeye şart eder, vekâletini Hacı Arif Ağa sülâlesine şart eder. Evlâd-ı meşihat inkırazında bir taraf ile mukayyed olmayarak meşihat ehil bir kimseye meşruttur.

Önceleri pazartesi günü idi, sonra pazartesi akşamı - salı gecesine çevrildi.

Mecâzib-i ilâhiyyeden meşhur Düğümlü Baba bu mahalde sakin olmakla ba'de-vefati paşa-yı müşârünileyh türbe vaz' eylemiştir.

Paşanın irtihalleri 29 Muharrem 1310, 10 Ağustos 1305. Düğümlü Baba'nın yanında medfun ise de taşı yoktur.

Hazîne-i hâssadan tahsisatı vardır.

Düğümlü Baba'nın menakıbını yazan bu tekkenin ikinci banisi Kemal Paşa, söz konusu eserinde "Kendi defn olmadan elli sene de tekke idi - Beş namâz olur idi yine cemâatle eda" ifadesiyle Düğümlü'nün vefatından yarım asır önce buranın tekke olarak kullanıldığına işaret eder. Daha evvel arabacı gediği olduğu kaydedilen odaların ileride gedik olduğu için satılabilmesi mahzurunu göz önünde tutan Kemal Paşa, "gedik" niteliğini kaldırmıştı. Hakikatte Kemal Paşa'nın arzusu, Düğümlü Baba'nın hayatında devam ettiği, ölünce de gömüldüğü bu yerde türbesinde dua edilmesi, zikir halkası kurulmasıdır. Tekkenin (241:62) "Tevhîdhanesi loş ve karanlık olduğundan gündüzleri de kandil yakarlardı."

Düğümlü Baba'nın mezarının türbeye dönüştürülmesi, türbedarlığın ve şeyhliğin teyemmünen kendinde bulunması, ancak bu iki vazifenin vekâletinin Arif Baba'nın büyük oğlu Mehmed Ragıp'ın üzerinde kalması, buraya bağışladığı kütüphanenin hâfiz-ı kütüblüğünün Arif Baba'nın diğer oğlu Mehmed Muhyiddin Efendi'ye verilmesi

Düğümlü Baba Tekkesi'nin türbe - hazire kısmı

(sandukası vardır), Kemal Paşa'nın refikası Hasna Hatun, cariyelerden Kamer Hatun... Aşağıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi türbede sadece Şeyh Hacı Mahmud Efendi ve Gümrük nazırı Kâni Paşa'nın sandukaları vardı:

Bu mezarlar 1960'larda buradan çıkarılmış, Düğümlü Baba'nın kiye Kemal Paşa'nın kiye hemen tekkenin yakınındaki Sultan Ahmet Türbesi avlusuna defnedilmişti. Düğümlü baba'nın düğümleri de Sultan Ahmet Türbesi içinde cam

Düğümlü Baba'nın Sultan Ahmet Türbesi bahçesine taşınan mezarı (Doğan Pur'dan)

Her hâlde diğer medfunların kemikleri de taş dikilmeden bu bahçeye gömülmüştü. Konyalı, tekkenin tekke ve zaviyeler kapatıldıktan sonraki vaziyetini şöyle tasvir ediyordu:

Düğümlü Baba Tekkesi'nin türbe, semahane ve kadınlar mahfilini içine aşan üç tonoz gözün kapısı, tekke, türbe ve medreseleri kapatan kanunun yürürlüğe girdiği günden beri mühürlü bulunmaktadır. Önündeki sonradan ilâve edilen binada son şeyhi oturmaktadır. Türbe mühürlendikten sonra ya cetvele ilâve edilmemiş veyahut ilgili idare tarafından unutul-

Kemal Paşa'nın vakfiyesinde geçen hususlardı. Şeyhlik Arif Baba'nın oğullarına ve onun erkek evlâdı tükenene kadar soyuna tahsis edilmişti. Kemal Paşa, resmî vakfiyesi dışında *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba*'da da vakfiyenin muhtevasını açar, detayları nakleder, vasiyetinde kendisinin hazretin yanına, ailesinden vefat edeceklerin de kendi mezarının etrafına defnedilmelerini ister.

Düğümlü Baba'nın defniyle hazireye çevrilen tonozlu odada (241:73) Sultan Hamîd'in iradesiyle sekizi erkek, beşi kadın, ikisi çocuk olmak üzere on beş kişi medfundu. (Bunlardan ismi bilinenler:) Düğümlü Baba, Kemal Paşa, mecâzibden Çıplak Mustafa, yine meczûbînden Hafız Mehmed Efendi (ayağını tramvay çiğnemişti), Kemal Paşa'nın aile ve efradından 10 kişi, Şeyh Hacı Mahmud Efendi (Hâlidîyye'den), Çıplak Mustafa'nın hemşiresi Cemile, Gümrük nazırı Kâni Paşa

muş olacak ki bir daha semtine kimse uğramamıştır. Türbede saraydan gönderilmiş oldukça kıymetli iki avize asılıydı. Mühürlendiği günden beri içeriye kimse girmediği için yukarıdan sızan sular avizelerin zincirlerini çürütmüştü. Geçen sene bunlardan birisi tavandan koparak yere düşmüş, taşların üstünde paramparça olmuştur. İkincisine de böyle bir akıbet mukadderdir. Tekkenin duvarlarında Kemal Paşa tarafından vakfedilmiş koleksiyon hâlinde 211 nefis levha da asılı bulunuyordu. Birçoklarının ipleri çürüdüğü veyahut güveler tarafından kesildiği için bunlar da yere düşmüş ve tavanlardan sızan suların altında çürüyüp gitmiştir...

Bu hazirede medfun Çıplak Mustafa'nın hikâyesi, Revnakoğlu dosyalarındadır, Refii Cevad Ulunay yazmıştı (241:30):

Ya hepimiz delirdik yahut deliler akıllandı. Dikkat ediyorum İstanbul'da artık sayılı deli kalmadı. Eskiden böyle boy boy, çeşit çeşit divaneler vardı. Kimisi mahalle çocuklarının peşine düşüp kızdırdıkları cinsten, kimisi kendi hâlinde, kimisi hayıra yarar, kimisi şerrinden içtinap edilen kısımdan olurdu. Hatta bunların içinde evliya mertebesine çıkarılmış olanları da bilirim.

Böyle sayılı meczuplardan biri meşhur Çıplak Mustafa'dır.

Bu adam, yaz kış anadan doğma çırcıplak sokaklarda koşar gibi bir süratle gider ve kimseden ne para ister ne de verilen parayı alırdı. Böyle tamamen uryan bir hâlde dolaşması arada edebe mugayir görülür, Çıplak Mustafa'yı yakalarlar, iç çamaşırı giydirebilirler, tepeden tırnağa donatırlar. Mustafa ellerinden kurtulur kurtulmaz hemen bir fıkaraya bunları bağışlar ve kendisi nihayet önüne bir kabak yaprağı tutunan Adem babamızdan daha dekolte bir hâlde sokağa fırlardı.

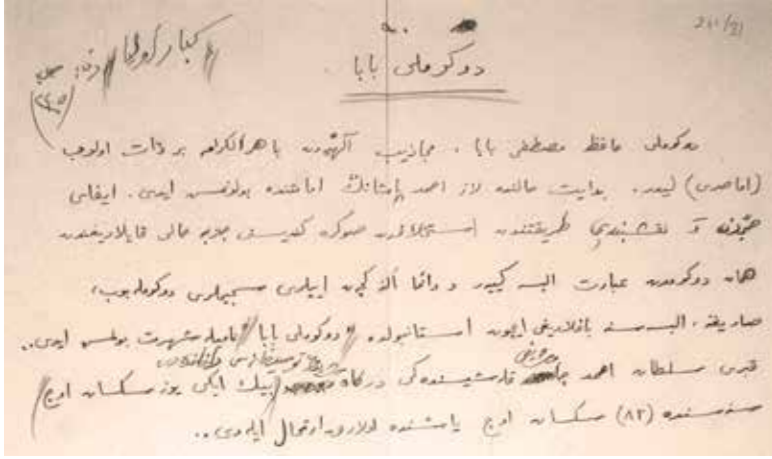
Bu meczupların sayılı vakaları vardır. İçlerinde tesadüf deyin, keramet deyin, tahlil edilemeyen manevî bir kuvvet deyin, ne dersiniz deyin öyleleri vardır ki insanı eni konu düşündürür.

Çıplak Mustafa'ya ait olan şu vakayı anlatayım:

Bir arife günü kolağası rütbesinde bir zabıt, çoluğu çocuğu yanında, emir neferi arkasında Kapalıçarşı'ya bayram için öteberi almaya çıkmış. Bu dükkân senin, bu mağaza benim diye dolaşırken Kalpakçılar başından Çıplak Musta-

Düğümlü Baba'nın Sultan Ahmet Türbesi içinde asası ve düğümleri (İstanbulmezcuplari.com'dan)

Kazım Büyükkaksoy'un *Kibâr-ı Evliyâ* adlı eserinde *Düğümlü Baba* (241:23)

fa sökün etmiş. Onu iterek, bunu kakarak haldür giderken birdenbire kolağasının önüne gelmiş.

- Çıkar paralarını! demiş.

Kolağası hemen para kesesini açmış, ne varsa avucuna silkerek Mustafa'ya uzatmış. Meczip, bayramlık öteberiye tahsis edilen bu paralardan üç sarı altın almış, fırlamış gitmiş.

Kolağası hemen neferine:

- Koş oğlum, arkasını bırakma. Bakalım nereye gidecek?

Çıplak Mustafa önde, nefer arkada

Beyazıt'tan Aksaray'a, Aksaray'dan Samatya'ya inmişler. Meczip, Hıristiyan mahallelerine dalmış, bir evin kapısını bir tekme ile açtıktan sonra paraları içeri fırlatarak bağırması:

- Alın, kaldırın şunu!

Nefer tahkik etmiş, o evde fakir bir Hıristiyanın öldüğünü ve ailesinin bir haftadır parasızlıktan ölüsünü kaldıramadıklarını anlamış.

Ceset âdeta kokmaya bile başlamış.

Kolağası da eve geldiği zaman binbaşılığa terfi ettiğini öğrenmiş.

Şimdi en başa dönelim. Buranın hikâyesi biraz da tekkeye adını veren Düğümlü Baba'yla başlar. Revnakoğlu, Kazım Büyükkaksoy'un yayımlanmamış kitabı *Kibâr-ı Evliyâ*'dan (s.235), "Düğümlü Baba" kısmını aktarır 241:23:

Düğümlü Hafız Mustafa Baba, mecâzib-i ilâhiyyeden bâhirü'l-kerâme bir zat olup Amasralıdır. Bidâyet-i hâlinde Laz Ahmed Paşa'nın imametine bulunmuştu. İfâ-yı hacdan ve Nakşibendiyye tarikatından istihlâftan sonra kendisini cezbe hâli kapladığından hemen düğümden ibaret elbise giyer ve daima eline geçen ipleri, sicimleri düğümlüyüp sarığına, elbisesine bağladığı için İstanbul'da "Düğümlü Baba" namıyla şöhret bulmuştu. Kabri Sultan Ahmet Câmi'-i şerifi karşısındaki dergâh-ı şerifin tevhidhanesi dahilindedir. H.1283 senesinde 83 yaşında olarak irtihal eyledi.

Bu zata dair Revnakoğlu'nun *Tarih - Coğrafya Lügati*'nden (II, 252) devşirdiği malûmatta şunlar yazıyordu (241:55):

İsmi Hafız Mustafa, maskat-ı re'si Amasra'dır. Mecâzib-i ilâhiyyeden ve mazinne-i kirâmdan biridir. Bu zat, Serdâr-ı ekrem Laz Ahmed Paşa'nın imamı

olup H.1222 (M.1807) tarihinde müşarünileyh ile Yergök muharebesinde bulunmuş ve muahharan her nasılsa bir hâl-i meczûbiyyete düşerek kendisini kaybeylemiştir. Gündüzleri Sultan Ahmet Câmi'-i şerifi etrafında ve geceleri o civardaki Arabacıbaşı bodrumunda vaktini geçirir ve giydiği kirli ve kâmilin düğümden ibaret olan esvabı tartılmak lâzım gelse on beş yirmi okka gelirdi. Vefatı H.1283, M. 1866 tarihinde ve türbesi mezkûr bodrum içindedir. İrtihali hakkında söylenen târîh-i bî-misildir: "Alâyık ukdesini çözdü Düğümlü kayd-ı hestiden, 1283" ve kezâ "Âşe saïden ve mâte şehiden, 1283" sözü de vefatına tarih olmuştur.

1866'da vefat eden Düğümlü Baba'yı bu tekkenin bodrumlarından birine defneden Kemal Paşa, bu şahsiyet ve kerametleri hakkında *Kemâl-nâme-i Düğümlü Baba* adlı bir manzum eser kaleme almıştı. Devrin sosyal ve dinî hayatını da aksettiren bu mühim eser, birkaç tez çalışmasında ele alındı.

Tekkenin tarihi ve Arabacıbaşızâde ile başlayan şeyhleri Revnakoğlu dosyalarında şöyledir (241:57,59-61):

Hacı Arif Ağa - Hacı Arif Baba (Arabacıbaşızâde), ser-arabacıyân-ı hâssa iken H.1241 Rebiülevvelinde vefat eden Hacı Ahmed Ağa'nın oğludur. Sultanahmet'te sakin olup turuk-ı aliyyeye sülûk ile hüsn-i şöhret kazanmış ve kâffe-i mecâzibin hatta Düğümlü Baba kendisine teveddüd ile meskeni bir tekke olmuştu. H.1259'da vefat eyledi. Mazinnedendi.

Oğlu Şeyh Muhyiddin Efendi, Nakşibendiyye meşayihinden olup 1286 Zilkadesinin on yedisinde vefat etmiştir. *Merâkud-ı Mutebere-i Üsküdar*'da (Tarik-i sâdat-ı Nakşibendiyye'den Arabacıbaşızâde denmekle marûf eş-Şeyh es-Seyyid Mehmed Muhyiddin Efendi rahmetullahi ve kuddise rûhahu, 1294") tesbit edilmiş kitabesinde vefatı yanlış olarak 1294 gösterilmiştir.

Karacaahmet sekizinci adada duvar dibi arkalarında demir parmaklık içinde, çift şahideli muntazam mermer mezar. Başında sivri asabeli, çapraz burma destarlı dilimsiz, terksiz Nakşi tâc-ı şerif, yazısı talik:

Hüve'l-Bâki

*Nakşibendiyye tarikinden idi ol zât kim
Hayli demler postnişinlik eyledi hulk-ı azîm*

*Sâlikâna râh-ı hakkı gösterip telkîn ile
Oldu hem beyne'l-meşâyih sâhib-i irşâd fehîm*

*Semt-i hâtiften gelince irci'î emri hemân
Göz yumup etti itâat emr-i Hudây-ı alîm*

*Gülşen-i bâg-ı cinânda râhat olsun gül gibi
Esmesin bâd-ı hazân hiç görmesin renc ü elîm*

*Çün kalem şakk oldu Şâkir düştü târîh fevtine
Etti Muhyiddin Efendi meskenin dâr-ı naîm*

Sultanahmetli Şeyh Hacı Arif Baba merhumun mahdumu Mehmed Muhyiddin Efendi rûhuyıçun fâtiha, 17 Zilkade 1286.

Diğer oğlu tarikat-ı Rifâ'iyye'den el-Hâc Mehmed Ragıp Efendi, tekkesini uyandırıp 1292 Zilhiccesinin üçünde göçmüştür. Cümlesi Karacaahmet'te defnedilmişlerdir.

Karacaahmet, sekizinci adada, ağabeyi meşâyih-i Nakşibendiyye'den Şeyh Muhyiddin Efendi'nin demir parmaklıklılı, gösterişli kabrinin yanında, sülüs yazılı, mistarlı beyaz mermer şahide, başında Rifâ'î tâc-ı şerifi, kabir numarası 2655 (tesbit tarihi 5 Haziran 1957): "Destûr - Tarikat-ı aliyye-i Rifâ'iyye meşâyihinden Arabacıbaşı el-Hâc Arif Ağazâde merhûm ve magfûr es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Mehmed Ragıp Efendi'nin ve sâir ehl-i îmân u tevhîdin ervâh-ı tayyibeleri için fâtiha, 3 Zilhicce 1292."

Tekkenin ilk şeyhi Muhyiddin Efendi'nin tomarına göre Mehmed Ragıp Efendi'dir. Revnakoğlu bu tomardaki "Şeyh Mehmed Ragıp Efendi (Arabacıbaşızâde), "Yekçeşm" lakabıyla maruftur, 1292 Zilhiccesinde irtihal etmiştir. Üsküdar'da Karacaahmet'te Selimiye Tekkesi'nin karşısında medfundur" iktibasa şunları ekler (241:63):

Bu zat, tekkeyi yaptıran Arabacıbaşı Şeyh Hacı Mehmed Arif Efendi'nin oğludur ve Rifâ'iyye'nin Ulvâniyye kolundandır. Tekkenin Rifâ'îlik'i kendisinin zamanında başlar. Burasının meşihati uhdesine 1281 tarihinde verilmiştir.

Tekkenin diğer şeyhleri kısmen Muhyiddin Efendi tomarından naklen şu kimselerdi (241:63-65,70,80-82):

Oğlu Şeyh Ahmed Râşid Efendi: Sagır bulunduğu hâlde Şehremini'de Hulvî Tekkesi şeyhi Rifâ'iyye meşâyihinden Arif Efendi vekil olup badehu hilâfet verilmiştir. Bilâ-veled vefat etmiştir. Vefatı 14 Safer 1310 salı günü. Rihlet ile Üsküdar'da pederinin civarına defnolunmuştur (Kaygusuz İbrahim Efendi Baba'nın yakınındadır.)

Kıyam zikrinde, bilhassa kelime-i tevhîdde büyük iktidara malik bulunan Şeyh Râşid Efendi'nin zikri idaresi fevkalâde olurmuş.

Cerrah Şeyh Mustafa Cemil Efendi (Alyanak): Bâlâda muharrer Kemal Paşazâde Tefvik Molla tarafından mumaileyh Şeyh Mustafa'yı bi'l-vekâle tayin ve Meclis-i Meşâyih dahi intihap eder.

Mezbur Kocamustafapaşa kurbünde sakindir. Hâliidiyye'den sahte-vakâr bir heriftir. (Tercüme-i hâli bizim mecmuada muharrerdir) 1314 tarihi Ramazânında mumaileyh Tefvik Molla, Şeyh Mustafa'yı azl ve diğer bir şeyh vekâletini istida eyledi ise de mezbur Şeyh Mustafa'nın Şerif Abdullah Paşa hazret-

lerine olan intisabı ve Şerif hazretlerinin iltiması üzerine yine kemâ-kân ibka, fakat Meclis-i Meşâyih'çe bazı tembihatta bulunulmuştur. Mumaileyh Tefvik Molla, kendi etbayla şeyh-i merkûm beynehümâlarındaki mesâvî-i ahvâle dair bazı güft ü gü işitilmiştir. 17 Ramazân-ı şerif 1317 perşembe günü vefat eyledi. Kocamustafapaşa'da Sünbüli Hankahı haziresinde medfundur.

Mâ-Hasal-i Ömrüm'den (s.413):

Şeyh Mustafa Efendi (Alyanak, Dügümlü Baba şeyhi), vefatı 17 Ramazân-ı şerif 1317.

Findıklı'da tekke karşısında set üzerinde sakin topçu miralaylarından Halil Bey'in hizmetinde bulunup mektebe gider gelir; "Kel Mustafa" derler. Mîr-i mezkûrla müddet-i medîde mühendishaneye devam ve o sayede mülâzım çıkar. Bir sene sonra Hâliidiyye meşâyihinden "Püskülsüz" nam zata bende olur. Bir sene sonra teehhül eder, gayet zengin ihtiyar bir kadın alır. Arası çok geçmez, kadın vefat eder, yarım hamam ve sair akarları mezbur Mustafa Efendi'ye intikal eder. Artık askerlikten sarf-ı nazar eder. Badehu tekkeye gider, orada Hâliidiyye'den bir zattan güya nisbet göstererek şeyh olur, İstanbul'a gelir. Kocamustafapaşa civarında sakindir. Filasıl Divriğildir. Şimdi kendisini Mevlana Hâlid makamında tutar.

Mürâî, yalancı, sahte-vakâr, azamet-fürûş bir adamdır. Evvelce intisap ve iftihar eylediği Püskülsüz ile dargın olduktan başka bilâhare fasl ve mezemmetinde dahi bulunduğu mevsûktur. Şimdi Kocamustafapaşa taraflarında teşey-yüh geçinir.

Bilâhare Kemal Paşa sülâlesi intihabına meşrût bulunan Sultanahmet Meydanı'ndaki Arabacıbaşı Tekkesi'ne merhum Şeyh Ragıp Efendi'nin vefat eden oğlunun yerine 1310 tarihlerinde şeyh olmuştur.

Şeyh Hacı Mahmud Efendi: Tarîk-i Hâliidiyye'dendir. Ehl-i hâl bir zattır. Geceleri dahi çalışkan, daima zikir ve fikrinde müdâm bir kimseydi. Son zamanlarda Veysel Paşa'nın damadı Lutfü Bey imdadına erişip hayli muavenet ve izaz ikram ve bendeliğine dahil olarak çok hizmetinde bulunmuştur, hatta cenazesinin Dügümlü Baba nezdine defni için iradesi tahsil ve gayet ihtiram ile kaldırılmıştır. Ashâb-ı gönülünden bir zat imiş. Aptalca gibi görünürdü. Rumî 1321, 18 Rebiülevvel 1320 salı türbeye defnolundu. Sandukası vardır.

Sirkeci'deki Safvetî Paşa Tekkesi son şeyhi Ahmed Refik Efendi merhumun halifesidir; kezâ Meclis-i Meşâyih'in emriyle gelmiştir.

Halepli Hilâlîzâde Mehmed Sırrı Efendi: Mumaileyh kasîrû'l-kâme bir adamdır. Halep'teki pederinin tekkesini mahlûlünden küçük biraderi uhdesine Ebülhüda Efendi iltimasıyla tevcih ve bunu mahbupdostlukla müttehem eylemiştir. Pederinin mezkûr tekkesini uhdesine almak üzere bir hayli vakitler İstanbul'a gelip uğraşmış ise de destres olmayarak han köşelerinde hâib ü hâ-

sir nânpâyeye muhtaç olarak imrâr-ı vakt eylemekteyken buranın mahlûlünden ittifaken sühûletle tevcihi hasıl olmuştur. Kendisinin tarîk-i Bekriyye'den ve Rifâ'îyye'den istihlâfı vardır; Kâdiri ve Mevlevîlik'i dahi rivayet edilmektedir. Oldukça ilmi ve devriyye rû'usu vardır. 23 Rebiülevvel 1323'te Guraba Hastahanesi'nde bilâ-veled vefat eylemiştir.

Kerbelâ hatibi Halepli Seyyid Nâsır Efendi: Vekildir, Rifâ'îyye'dendir. Merkumun vakası mufassaldır.

"Kısa boylu Halepli Şeyh" de derler. Ebülhüda'nın halifesinden bulunmakla ilân-ı hürriyette korkarak hudut haricine kaçmıştır. "Kerbelâ hatibi" diye maruf olup adı Nasruddin Efendi'dir.

Kerbelâ hatibi Şeyh Seyyid Nasır Efendi'ye Düğümlü Baba Tekkesi'nin meşihatı 23 Şevval 1323 ve 9 Kânûn-ı evvel 1321 cuma günü vekâleten verilmiştir. 30 Zilhicce 1323 ve 30 Kânûn-ı sâni 1321 tarihinde tekke yeniden açılarak âyîn-i şerîfe başlanılmıştır.

Tekkenin bundan sonraki şeyhlerine ait bilgiler tamamen Revnakoğlu'nun kendi notlarıdır (241:66-69,73):

Şeyh Hafız Hasan İhsan Efendi b. Hacı Hamza: Etyemez'de oturduğundan "Etyemezli" diye tanınmıştır. Aslen Trabzonludur, oranın eşrafından "İplikçizade" yahut "Çulhacılar" denilen ailedendir. Saraç İshak-ı Veli Tekkesi şeyhi Fazlı Efendi'nin halifelerindendir. Zamanın çok kuvvetli kıyam reislerinden bulunan Şeyh İhsan Efendi'nin Sultanahmet civarındaki Arasta Tekkesi'nde, Şehremini'deki Matrak Tekkesi'nde, Çemberlitaş'ta Kara Baba'da kıyam reisliği; Şeyh Sâil'in irtihalinden sonra dokuz yaşında yetim kalan Arasta şeyhi Sadık Bey'e uzun müddet orada niyabeti ve kezâ Şehremini'deki Sa'diyye'den Matrak Tekkesi şeyhi Osman Nihad Efendi'nin vefatıyla oğlu İzzî Bey'e uzun zamanlar yine niyabeten vekâleti vardır. "Reis İhsan Efendi" de derler. Gerek tevhitde gerek ism-i celâlde fevkalâdeydi. Kuûd zikrinde de usta sayılırdı.

Şeyh İhsan Efendi'nin bulunduğu yerlerde kıyam ve kuûd zikrinin idaresi mutlaka kendisine terk edilir, diğer tanınmış zakirlerin hepsi onun yanında ancak kanada girerdi. Reis Hilmi merhum notlarında Şeyh İhsan Efendi'yi birinci sınıf halka riyasetini fevkalâde ifa eden zevatın başında yazmaktadır.

Meşihatı zamanında mukabele günü pazartesi günü akşamına çevrilmiştir.

18 Kânûn-ı evvel 1333 cumartesi günü sabah namazı vaktinde yatsıdan sabaha kadar Hû ismiyle zikir ederek Hakk'a göçmüş, Çemberlitaş'ta müezzînbaşılığında bulunduğu Atik Ali Paşa Câmî-i şerîfi haziresinde minber yanındaki pencerenin önünde medfundur. Sonradan konulan baş ve ayak taşları yazısızdır. Meşhur Hattat Hâmid Bey bu zatın dervişlerindendir. Vefatında 97 yaşındaydı. Üremiden vefat eyledi. Göçüşünden on beş gün önce torunu

Şihap Bey'e hilâfet vermişti.

Şeyh İhsan Efendi'nin halifeleri:

Soğancı Mehmed Efendi: "Kahya Mehmed Efendi" denilir. Asmaaltı'nda soğancılar kahyasıdır. Aslen Beylerbeyilidir. Saraya toptan erzak gönderirdi.

Şeyh Mustafa Şehabeddin Ereren merhum: Kerimezadesidir. Düğümlü Baba-yı Veli Tekkesi'nin son şeyhi bulunan bu necip insan, gayetle müeddep, pek efendi bir zattı. Hilâfetinde ön rehberi Kara Baba şeyhi Haydar Bey, sol rehberi İzzî Bey, sağ rehberi Arasta şeyhi Sadık Bey'di. İhsan Efendi, vefatından on beş gün önce kendisine icazet vermiştir.

Şeyh Mustafa Şehabeddin Bey b. Bekir Sıdkı Bey: Şeyh İhsan Efendi'nin kızı oğludur, hilâfeti de ondandır. 1304 tarihinde Kocamustafapaşa'da Ali Fakih Mahallesi'nde Duhanıye Çıkmazı'nda dünyaya geldi. Tekkenin son şeyhi bulunan ve her manasıyla gün görmüş bir İstanbul efendisi olan bu kibar zat, İstanbul tapu dairesi Kadıköy sivil muhafızlığı haciz memuruydu. Kendi muhitinde olduğu kadar memuriyet hayatında da gayet terbiyeli, kibar bir insan olarak bilinir. 14 Mart 1952 tarihinde 58 yaşında bulunduğu hâlde kalp rahatsızlığından dolayı birdenbire göçüverdi (rahmetullahi aleyhi). Merkez Efendi Kozlu'da medfundur, numarası 33'tür.

Babası Sıdkı Bey, bahriye kolağalığından mütekaittir, "Küçükpazarlı Bekir" diye bilinir. Aslen Çerkes'tir. Muîn-i Zafer kruvazörünün çarhçıbaşıydı. Bursa'da vefat etmiştir. Mustafa Şehabeddin Bey merhum, bu zatın ikinci oğludur. İlk oğlu Hüsameddin, çocukken vefat etmişti.

Tekkenin son zakirleri: Gümrükçü Mehmed Efendi merhum (Terlikçi), Hacı Şeref merhum, Merhum Ebülhamis'in küçük kardeşi Cemil Efendi merhum (Kambur Cemil), meşhur Yaşar Baba merhum (Zakirbaşı)

Not düşelim, Revnakoğlu, bu civardaki Üçler Mektebi'ne de işaret eder (126:314): "Sultanahmet'te İsmail Maşukî'nin şehit edildiği "Üçler" denilen yerde Çukur Çeşme'nin yanındaki Üçler Mektebi (şimdi harabedir) Hazret-i Mısri'nin konağıdır. Bu konakta oturmuşlar ve Kadırga'da Şehid Mehmed Paşa Dergâhı'nda çile çıkarmışlardır. Hazret-i Mısri, Hüsameddin Uşşâkî Asitanesi'nde de oturmuştur."

Nazikî Tekkesi

Ayasofya Camii önünden ilerleyip Topkapı Sarayı kapısından içeri girmeden sola, Soğukçeşme Sokağı'na dönünce hemen sağdaki 2 numaralı bina Nazikî Tekkesi'ydi. (Cankurtaran Mahallesi, 2 ada, 110 parsel)

Ayasofya'nın imaret kapısından Soğukçeşme Sokağı'nı fotoğraflayanların kadrainde Nazikî Tekkesi, estetik peyzajı tamamlayan bir unsur olarak hep yer aldı. Burası Akağalardan Darüssaade ağası Malatyalı İsmail Ağa'nın H.1153'te Ayasofya imaret kapısının bulunduğu yerde yaptırdığı tekkesinin birkaç sene sonra taşındığı yerdir. Banisinin adına nisbetle buraya "Malatyalı İsmail Ağa Tekkesi" denildiği gibi, ilk şeyhi Abdurrahman'ın babası Şeyh Mustafa'nın Mudanyalı oluşundan hareketle "Mudanyalizâde Tekkesi" ve tekkenin altıncı şeyhi Kütahyalı Ahmed Nazikî Efendi'ye nisbeten "Nazikî Tekkesi" de denilir.

Tekke bahsettiğimiz gibi başlangıçta şimdi karşısında bulunan Ayasofya İmaretî'nin (172:308) bulunduğu yerdedi, 1742-43 (H.1155) yıllarında imaretin yapılmasıyla tekke imaretin karşısında bugünkü yerine taşındı.

Tekkenin tarihi Revnakoğlu'nun bilhassa tekkenin son şeyhi Nazikîzâde Mehmed Hilmi Bey'den de derledikleriyle şöyleydi (172:292,316):

Nazikî yahut eski adıyla Mudanyalizâde Tekkesi

Ayasofya'da şimdi imaret karşısındadır. Bidayette Nakşibendiyye'den olup Sultan Hamîd-i Evvel zamanında 1193'te yaptırılmıştır. İmaret yapıldıktan sonra, 1155 tarihinde ki Mahmûd-ı Evvel devridir, dergâh aynı inşa şekli ni muhafaza ederek karşısındaki kale duvarında Bâb-ı Hümâyûn ittisaline nakledilmişti

Tekke, Kapıağası Malatyalı İsmail Ağa b. Mehmed Ağa vakfındandır. İsmail Ağa (Babü's-Saâde ağasıdır, Üsküdar'da tekkesi ve hamamı ve mahallesi olan zattır) tevliyeti sonradan kardeşi İbrahim Efendi'ye kasr-ı yed etmiştir.

İlk zamanlarda Nakşibendiyye meşâyihinden bazı zevat burada icrâ-yı meşihat eylemiştir. Son şeyh Hilmi Bey'in ecdadından naklen verdikleri malûmata göre bunlardan sonra Kuşadalı Hacı İbrahim Efendi'nin şeyhi bulunan Beypazarlı Ali Efendi'nin halifelerinden Kütahyalı Ahmed Efendi gelmiştir. "Nazikî" adını Kuşadalı vermiştir; hilâfetleri Kuşadalı ile aynı gündedir. Üsküdar Nasûhî Dergâhı'nda medfundur, taşı vardır.

Not: Buraya şeyh olan zevatın Ayasofya Câmî-i şerifi müezzinlerine musiki meşk etmesi meşruttur.

Nazikî Tekkesi, fotoğrafın sağındaki ilk konak

Nazikî Efendi (Kütahyalı Ahmed Efendi), şeyhinin işaretleriyle Mudanya'da mektep hocalığı etmiş ve bu sırada irşâdât ile de meşgul olmuştur (Ayasofya'daki meşihatinden öncedir.) Tasavvuf, ahlâk ve irşada dair basılmamış eserleri, manzumeleri vardır.

Nazikî Efendi tekkeyi Nakşibendiyye meşâyihinden Mudanyalı bir zattan aldıktan sonra tekkeyi tamir ettirmiş, kendisi de şeyh olmuştu, karşısındaki imaretin duâhânlığı da üzerinde olarak.

Beş erkek evlâdı olmuştur. Nazikî Efendi'nin irtihaliyle tekkenin meşihati 1305 yılına ait birinci tevcihat nizamnamesi mucibince beş hisseye taksim etmişler, meşihat vazifesi de bir müddet için vekâleten Hafız Dede'de verilmiştir. Sonradan bu kanunun değişmesi ile bu beş kardeşin en büyüğü olan Kerbela muhasebecisi Ali Rıza Efendi merhum ile ikinci kardeşi gümrük memurlarından Mehmed Râşid Efendi'ye şeyhlik makamı tevcih edilmiş, fakat bu iki kardeşin memuriyetleri dolayısıyla bilfilli icrâ-yı meşihat edememesi yüzünden kendileri yalnız hisseye sahip kalmaları şartıyla üçüncü kardeşleri Fatih İkinci Daire-i Belediyesi veznedarı Mehmed Hamdi Efendi merhum şeyh olmuş ve merhum kardeşlerinden kalan iki humus hisse de kendisine tevcih edilmiştir. (Müşir Namık Paşa'nın delâletiyle yanan tevhîdhane ile harem dairesi kendisi zamanında yapılmıştır.) 1305 tarihinde vefat eylemiştir.